

Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje
Center for Education, Counselling and Research

ŽENE I VOĐENJE

Program za žene s oštećenjem vida

Ovaj projekt financira Europska unija.

Impresum

Autorice: Blaženka Paković, Gordana Šestić, Jelena Pensa Galian, Mira Sajković, Sanja Cesar, Tajana Broz, Vedrana Kobaš

Izdavačice: CESI

Godina izdanja: 2011.

Edukacijski materijal "Žene i vođenje" napravljen je za potrebe projekta "Jednake mogućnosti za žene i djevojke s oštećenjem vida" koji se provodi u okviru programa "Europski instrument za demokraciju i ljudska prava (EIDHR)". Projekt provodi CESI - Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje iz Zagreba. Projekt također podupiru Grad Zagreb i Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva.

Ovaj projekt financira Europska unija.

Europsku uniju čini 27 zemalja članica koje su odlučile postupno povezivati svoja znanja, resurse i sudbine. Zajednički su, tijekom razdoblja proširenja u trajanju od 50 godina, izgradile zonu stabilnosti, demokracije i održivog razvoja, zadržavajući pritom kulturalnu raznolikost, toleranciju i osobne slobode. Europska unija posvećena je dijeljenju svojih postignuća i svojih vrijednosti sa zemljama i narodima izvan svojih granica. Europska unija glavni je čimbenik na poljima međunarodne suradnje i pomoći pri razvoju. Ona je također i najveći međunarodni donator humanitarne pomoći. Primarni cilj vlastite razvojne politike Europske zajednice, usuglašen u studenom 2000. jest iskorjenjivanje siromaštva.

Edukativni materijal "Žene i vođenje" izrađen je uz pomoć Europske unije, no sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost CESI - Centra za edukaciju savjetovanje i istraživanje i ni na koji se način ne može smatrati da odražava gledišta Europske unije.

Kontakti:

Delegacija Europske unije u Republici Hrvatskoj

Trg žrtava fašizma 6, 10000 Zagreb

Tel: 01 4896500; Fax: 01 4896 555

<http://www.delhrv.ec.europa.eu/>

CESI - Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje

Nova cesta 4, 10 000 Zagreb

Tel: 01 24 22 800; Fax: 01 24 22 801

E-mail: cesi@cesi.hr

www.cesi.hr; www.libela.org; www.sezamweb.net

Projekt su podržali:

O projektu "Jednake mogućnosti za žene i djevojke s oštećenjem vida"

CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje je feministička organizacija koja se zalaže za unapređenje društvenog položaja žena i ostvarenje spolne i rodne ravnopravnosti te za puno provođenje svih zakona i međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava.

CESI uz potporu Delegacije Europske unije u Hrvatskoj, u 2011. godini provodi projekt "Jednake mogućnosti za žene i djevojke s oštećenjem vida".

Cilj je projekta "Jednake mogućnosti za žene i djevojke s oštećenjem vida" poticati osnaživanje i uključivanje žena s oštećenjima vida u društvene procese te podizanje svijesti javnosti o pitanjima koja se tiču žena s invaliditetom. To želimo ostvariti kroz razvijanje leaderskih vještina i senzibilizacije žena s oštećenjem vida za rodna pitanja te kroz promjenu društvenih stavova i predrasuda uz zalaganje za jednake mogućnosti žena s oštećenjima vida.

CESI unazad 7 godina provodi obrazovni program za razvoj leaderskih vještina žena "Žene i vođenje" u sklopu kojeg je do sada educirano i osnaženo više od 150 žena iz nevladinih organizacija, političkih stranaka i sindikata, a koje su svoja znanja prenijele u svoje lokalne zajednice kroz radionice za više od 1500 žena i kroz više od 100 lokalnih akcija. U sklopu ovog projekta edukacijski program "Žene i vođenje" prilagoditi ćemo za rad sa ženama s oštećenjem vida te provesti seminar za razvoj vještina vođenja za 18 žena. One će sa ženama u svojim lokalnim zajednicama organizirati akcije kroz koje će promovirati veće sudjelovanje žena s oštećenjem vida u društvenom životu.

CESI također već desetak godina provodi osnaživanje mladih i edukacije o životnim vještinama, seksualnosti te prevenciji nasilja u vezama u sklopu programa "Senzibilizacija za pitanja roda i spola" te će se u okviru ovog projekta održati 10 radionica za mlade s oštećenjem vida.

U svrhu informiranja o rodnoj ravnopravnosti i prevenciji nasilja, CESI će svoje web portale Libela.org i Sezamweb.net prilagoditi za osobe s oštećenjem vida. Također će kroz te portale informirati i senzibilizirati javnost za interese i potrebe osoba s oštećenjem vida kroz objavu tematskih priloga i članaka.

Kako bi se donosioci odluka senzibilizirali za uvođenje rodne perspektive u politike za osobe s invaliditetom, provesti će se rodna analiza aktualnih politika i izraditi preporuke za buduće politike kako bi se unaprijedilo političko razumijevanje koncepta jednakih mogućnosti i višestruka diskriminacija žena s invaliditetom.

U svrhu senzibilizacije javnosti te kako bi se upozorilo na problem višestruke diskriminacije s kojom se one susreću izraditi će se TV spot kojim ćemo promovirati jednake mogućnosti za žene i djevojke s oštećenjem vida.

Vjerujemo kako ćemo ovim projektom doprinijeti osnaživanju i uključivanju žena s oštećenjem vida u društvene procese te podići svijest javnosti i donosioca odluka o interesima i potrebama žena s invaliditetom.

SADRŽAJ

Modul Komunikacija (Jelena Pensa Galian).....	7
Modul Socijalne vještine (Gordana Šestić, Mira Sajković, Blaženka Paković).....	13
Modul Ženska ljudska prava (Sanja Cesar)	17
Modul Žene i vođenje (Vedrana Kobaš).....	29
Modul Žene u procesima odlučivanja (Tajana Broz).....	39

OPĆE NAPOMENE

Prije nego počnete provoditi aktivnosti sa slijepim i slabovidnim osobama, informirajte se o njihovim poteškoćama i osposobljenosti. Populacija osoba s oštećenjem vida je veoma heterogena - različite dijagnoze, dob oštećenja, kronološka dob, obrazovanje, osposobljenost (rehabilitirani ili ne/npr. kreću li se samostalno sa štapom ili psom), korištenje tiska (brajica, uvećani tisak), korištenje informatičke opreme, zaposlenje, odakle dolaze, prijašnja iskustva.

Prije početka radionice za žene s oštećenjem vida, kako sudionice budu pristizale voditeljica im pristupa, rukuje se i predstavi, te ih upita da li vide i da li se snalaze u prostoru. Ako je potrebno opiše im prostor u kojem će se raditi i raspored sjedenja. Ako je upitan/a za WC zamoli neku sudionicu da bude pomagačica u odlasku na WC ili sama pomogne locirati/odvesti osobu-ovisno o ostatku vida.

Pojedine aktivnosti zahtijevaju rad u parovima ili malim grupama i to traži malo veći angažman i pomoć od strane voditeljica. Sudionice možete podijeliti u parove na temelju blizine sjedenja. Osobe koje sjede jedna pored druge mogu činiti par. U tom slučaju voditeljica oslovljava osobe imenom, kaže im da će raditi zajedno u paru i daje preciznu uputu na koju stranu svaka osoba treba zaokrenuti stolicu kako bi osobe bile okrenute jedna prema drugoj.

Moguće je da parove čine osobe koje sjede na različitim mjestima u prostoru i u tom slučaju voditeljica može, na primjer, osloviti osobe imenom koje će raditi u paru (ili koristiti neku drugu metodu za podjelu u parove), objasniti im gdje im se nalazi partnerica i ako je potrebno pomoći sudionicama da dođu do svojih parova i sjednu pored njih.

Istu metodu potrebno je primijeniti i za rad u malim grupama. Voditeljica može podijeliti sudionice u male grupe prema blizini sjedenja i u tom slučaju kaže sudionicama u kojoj su grupi, odnosno oslovi imenom sve pripadnice pojedine grupe i daje im preciznu uputu kako da zaokrenu svoje stolice kako bi se približili jedni drugima.

Sudionice se može podijeliti u male grupe i prema nekoj drugoj metodi (npr. razbrojavanje). Nakon što sudionici/e završe sa razbrojavanjem (npr. od 1 do 4, ovisno o broju sudionika/ca i o broju malih grupa koje su vam potrebne). Pri tome voditelj/ica oslovljava imenom sudionike/ce koji čine grupu 1, zatim grupu 2, (itd.), i pomaže im da se smjeste u prostoru.

Kretanje uz pomoć videće osobe u zatvorenom prostoru

Nakon što voditelj aktivnosti pročita upute na način kako to inače čini, videća osoba prilazi slijepoj osobi i dotakne je za rame ili za vanjski dio šake. Videća osoba pri tome govori npr. odvest ću vas u grupu na lijevoj strani dvorane do vaše stolice. Slijepa osoba prima videću osobu iznad lakta ili videći vodič kaže primite se za moju nadlakticu. Tako je videća osoba korak ispred slijepa i prva zaobilazi prepreke u

prostoru. Ukoliko je uski prolaz ruku kojom vodi slijepu osobu pomiče iza sebe i štiti ga od prepreka. Nikad slijepu osobu nemojte gurati ispred sebe ili vući kroz prostor. Kod promjene u visini terena (stepenice) pričekajte da slijepa osoba nađe rub stepenice, uvijek zastanete na početku i kraju stepeništa. Kad krenete, uvijek ste za stepenicu ispred nje. Ako postoji rukohvat, dozvolite da se uhvati za njega. Vi uvijek otvarate vrata, a slijepa osoba zatvara vrata. Nalazi se s one vaše strane s koje su vrata pričvršćena za štok. Kad vodite osobu ne ostavljajte ih na pola puta, dovedite ih do cilja. Ne ostavljajte ih na sredini sobe, dovedite ih do orijentira (vrata, ormari, zid). Dolaskom do stolice ruka slijepa osobe se stavlja na naslon stolice ili sjedalo. Slijepa osoba sama zna sjesti na stolicu. Voditelji sami poslože stolice i poslije do njih dovedu slijepa osobe, onako kako zahtjeva aktivnost.

Ako slijepu osobu treba voditi do wc-a, dobro je da ju vodi osoba istog spola. Uvedite ih u wc i dajte upute o rasporedu (wc - školjka, kotlić, umivaonik) i čistoći. Pričekajte ih ispred wc-a, nemojte otići jer se ne može sama vratiti.

Komunikacija s osobama s oštećenjem vida

Slijepoj osobi uvijek treba davati jasne upute npr. lijevo od vas. Ne koristite izraze tu, tamo i ovdje. Ne ustručavajte se koristiti riječi vizualne konotacije i boje (pogledaj, vidimo se, kad mi je neugodno crven sam).

Slijepa osoba ne upoznaje predmete samo verbalnim putem, dajte im ih u ruke te ih opišite. Ukoliko je potrebno vodite njegovu ruku dok ga istražuje.

Ako su predmeti (keksi, sok) na stolu uz preciznu verbalnu uputu možete ruku slijepa osobe dovesti do željenog predmeta. Slijepoj osobi uvijek recite što se sve nalazi na stolu. Sa slijepom i slabovidnom osobom kontakt ne možete uspostaviti pogledom, uvijek je pozovite imenom ili je dotaknite. Možete koristiti naljepnice s imenima koje ćete pričvrstiti na njihovu odjeću, to oni ne mogu čitati ali vama može olakšati komunikaciju. Mogu i sami zapisivati ako koriste pomagalo za pisanje (brajeva elektronička bilježnica, laptop s govornom jedinicom).

Slijepa i slabovidna osoba ako nema oštećenja sluha, aktivno sluša, dobro pamti i odgovara na vaša pitanja.

Važno je da svoj dolazak i odlazak uvijek najavite slijepoj i visoko slabovidnoj osobi. Bitno je da uvijek kažete svoje ime bez obzira što slijepa osoba dobro pamte ljude po glasu. Ako radite s grupom, dobro im omogućite da se međusobno upoznaju.

Ako se slijepa osoba samostalno kreću kroz prostor u kojem će se odvijati radionice, upozorite ih na raspored namještaja, namještaj koji im može smetati u kretanju maknite, ne ostavljajte otvorene prozore i vrata, ako ste ih ostavili recite im, ali precizirajte gdje su.

MODUL KOMUNIKACIJSKE VJEŠTINE

CILJEVI:

- Samoprocjena svojih komunikacijskih vještina.
- Osvijestiti važnost aktivnog slušanja.
- Upoznati modele nemanipulativne, otvorene komunikacije i aktivnog zalaganja za svoje potrebe i prava.

TRAJANJE radionice: 3 sata

Prostor: ugodan, miran prostor, dovoljno mjesta za kretanje slijepih osoba oko stolica
Napomena: flip-chart ne vide svi sudionici/e, voditeljica vodi bilješke koje nakon diskusije pročita i prokomentira sa sudionicima/ama

PROGRAM MODULA:

Predstavljanje voditeljice
Trajanje: 5 minuta

Predstavljanje sudionica i navesti svoje omiljeno godišnje doba i zašto
Trajanje: 45 minuta

Pravila - predlažu sudionice
Trajanje: 10 minuta

Očekivanja od komunikacijske radionice (voditeljica zapisuje i na kraju sve čita)
Trajanje: 10 minuta

Podjela u male grupe - zamoliti sudionice/ke da svatko kaže mjesec svog rođenja i prema mjesecima/godišnjim dobima se trebaju grupirati za rad u malim grupama. Uz pomoć voditeljice i drugih videćih sudionika/ca svi se smještaju u pripadajuću grupu
Trajanje: 5 minuta

AKTIVNOST 1.

Cilj:
Osvještavanje svojih komunikacijskih obrazaca.

Trajanje: 15 minuta

Što činiti:

Pitanja grupi: -prisjetiti se komunikacijskih situacija u kojima sam se osjećala/o nemoćan/a

- u kojoj situaciji „ostajem bez teksta“
- koje me situacije „izbacuju iz takta“-ljute
- kada počinjem zamuckivati, gutati knedle

-kada mi dođe da zaplačem
-navesti strategije koje su do sada koristili u „teškim“ situacijama i što bi im trebalo da budu efikasniji
(voditeljica šeta među grupama)

-vraćanje u veliku grupu-samo se okrenu i mogu ostati sjediti gdje jesu

Izveštavanje predstavnika malih grupa i sažimanje rečenog od strane grupe (15 minuta)

Voditeljica daje teoretsku podlogu i pojašnjava što je sve komunikacija (15 minuta):

ZAŠTO KOMUNICIRAMO?

Komuniciramo da bismo dobili orijentaciju o sebi samima, o svom ponašanju, ali i da bismo dobili emocionalno zadovoljstvo iz ostvarenog odnosa.

Razumijeti nekoga znači posjedovati sposobnost da se poistovjetimo s drugom osobom, njegovim/im načinom razmišljanja i osjećanja, bez straha da nas to ugrožava.

VERBALNA KOMUNIKACIJA

Odnosi s drugim ljudima zasnovani su na iskustvima s našim roditeljima i rodbinom, učiteljima, odgajateljima, prijateljima.

Uspješna komunikacija ovisi o:

- verbalnom i neverbalnom dijelu, ali i o kontekstu situacije.

Razgovor kao osnovni oblik verbalne komunikacije temelji se na slušanju i govorenju.

ŠTO JE AKTIVNO SLUŠANJE?

Bit aktivnog slušanja je u postavljanju potpitanja, neizravnim pitanjima od strane slušatelja kojima si sugovornik pomaže u razjašnjavanju primljenih poruka. Izravna pitanja o osjetljivim osobnim temama mogu izazvati nelagodu i obrambene reakcije koje vode u stvaranje nepovjerenja i prekida komunikacije. Istovremeno je važno pokazivati razumijevanje za emocije sugovornika.

PARAFRAZIRANJE je kratko ponavljanje vlastitim riječima onog što je osoba rekla i služi provjeri da li smo dobro razumjeli sadržaj (npr: Ako sam vas dobro razumjela, vi kažete da, Znači li to da...?)

SAŽIMANJE je nabranje najvažnijih dijelova razgovora (rekapituliranje) kako bi razjasnili i provjerili da li smo dobro razumjeli rečeno (npr: U našem današnjem razgovoru se pokazalo da je bitno...Današnji razgovor se odnosio na 2 važna područja: to je bilo...)

OTVORENA PITANJA su pitanja KAKO, ŠTO, KOLIKO...kojima sugovorniku/ici dajemo više prostora za izražavanje svojih potreba, osjećaja, mišljenja (suprotno pitanjima je li? kojima već unaprijed sugeriramo/ograničavamo odgovor). Izbjegavati ZAŠTO jer može zvučati optužujuće...

Riječi UVIJEK, NIKADA mogu voditi zaoštavanju sukoba u komunikaciji jer su tek vrlo rijetko sasvim odgovarajuće za opis ljudskog ponašanja.

PAUZA

AKTIVNOST 2.

Igranje uloga-telefonski razgovor

Cilj:

Uvježbavanje aktivnog slušanja i otvorene, nemanipulativne komunikacije.

Trajanje: 60 minuta

Što činiti:

Voditeljica odabire najteže situacija koje su navedene u izvještavanju ispred malih grupa. Od grupe zatraži dva dobrovoljca ili sugerira/odabire 2 sudionice s boljim mogućnostima uživanja u igranje uloga. Dobrovoljke malo izdvoji/izvede iz grupe i potihom objasni uloge i scenarij, pripremi im dvije stolice u krugu i pomogne „glumicama“ da se tamo smjeste okrenute leđima jedna drugoj.

Napomena: ako su prije u izvještavanju s malih grupa izložene jednostavne i lako rješive situacije voditeljica iznosi svoje scenarije. Ne forsirati igranje više scenarija ako postoji otpor prema igranju uloga-razviti diskusiju prema jednoj odglumljenoj situaciji:

Zadatak: u telefonskom razgovoru prepričati prijateljici/suprugu/sestri svoju neugodnu situaciju:

Scenarij 1:

Prijateljica i ja smo se dogovorile da me „pokupi“ na željezničkom kolodvoru. Pokušala sam je dobiti na mobitel, ali se nije javljala. Morala sam zamoliti susjeda da me doveze kući.

Scenarij 2:

Suprug koji je kod kuće mi ni najmanje ne želi pomoći oko pripremanja ručka, sve očekuje servirano, a kad se ja popodne vratim s posla jedva sve mogu stići sama.

Scenarij 3:

Kćerka mi često prigovara da opet idem van i da me ona mora voditi.

Opis situacije razgovora: pozivateljica se osjeća nelagodno zbog situacije i nije spremna odmah iznijeti problem, ali se bliskoj osobi ipak s vremenom otvara. Slušateljica treba polako ulaziti u problem, pružati razumijevanje za prijateljičine emocije i uz aktivno slušanje suzdržati se od nutkanja gotovih rješenja (osim ako to nije direktno traženo). Kada pozivateljica donese odluku ili se počne bolje osjećati podijelivši svoj problem, telefonski razgovor se završava.

Pljesak.

Napomena: ako je potrebno voditeljica pomaže „glumcima“ da se vrate u grupu

Plenarno: nakon što su odigrani svi scenariji (ili samo 1 scenarij)

-sugovornice u igri uloga razmjenjuju svoja zapažanja, te im grupa daje povratne informacije o svojim zapažanjima

Diskusija:

- pitanje slušateljici: kako ste se osjećale dok ste trebale samo aktivno slušati sugovornicu?

- pitanje pozivateljici: kako ste se osjećale u ovom razgovoru?

Kako nam je lakše razgovarati o težim temama-osobni ili telefonski razgovor?

Što nam može nedostajati u telefonskom razgovoru?

Voditeljica pojašnjava: nedostatak neverbalne komunikacije kad razgovaramo telefonom:

NEVERBALNA KOMUNIKACIJA-KAKO SVE MOŽEMO KOMUNICIRATI?

I šutnja je oblik komunikacije, svojim izgledom, odjećom, smještajem u prostoru. Najčešće se vezano za neverbalnu komunikaciju bavimo raznim aspektima izraza lica i govora tijela (usmjeravanje pogleda u sugovornika/icu, smiješak, klimanje glavom, ruke, noge-ne prekrižene, tijelo malo nagnuto prema drugoj osobi, stajati uspravno, bez naglih pokreta i savijanja, bez trešenja nogu, ruku), paralingvistički znakovi (jasnoća govora, brzina, točnost, stanke u govoru).

JA GOVOR - Otvorenoj komunikaciji posebno pridonose rečenice koje počinju s «ja»-rečenice koje izražavaju vlastito stanje (ja se osjećam, ja mislim, ja vidim, ja pretpostavljam, ja želim, ja neću). Ova vrsta govora omogućava da bez napadanja druge osobe izrazimo svoj doživljaj situacije, opis stanja u kojem se nalazimo bez vrednovanja situacije.

Osoba koja se izražava na ovaj način pokazuje osobi da je odgovorna za svoje emocije, misli i doživljaje i da ih prihvaća. Na taj način pomaže i drugim ljudima oko sebe da prihvate svoje osjećaje i odgovornost za njih, poručujući istovremeno da prihvaća i drugu osobu takvu kakva je.

Ja rečenice čine:

Izražavanje osjećaja vezanih za konkretnu situaciju,

Opis konkretnog događaja

Izražavanje svoje potrebe ili ishoda koji želiš (Jako mi smeta tvoja preglasna glazba.

Molim te da je malo stišaš./ Iznenađena sam što želiš promijeniti naš dogovor.

Nazvat ću te nakon što malo promislim o tvom prijedlogu).

ASERTIVNOST je način izražavanja svojih stavova i osjećaja na jasan, direktan i iskren način. To je oblik izražavanja svojih prava i potreba - način da kroz poštivanje vlastitih potreba iskažemo odgovornost za vlastito djelovanje i samokontrolu, a da pri tome ne ugrožavamo tuđe interese i potrebe (npr: Hvala ti Dorian na komplimentu i pozivu za van, ali radije ne bih išla s tobom van. Uvažavam te kao kolegu s faksa i voljela bih da naši odnosi i dalje budu samo na toj razini).

AKTIVNOST 3.

Trajanja: 30 minuta

Što činiti:

Grupa se dijeli po blizini sjedenja (npr. 3 osobe u grupi)

Na zadane rečenice treba smisliti odgovore koji će biti u

- a) agresivnom,
- b) podređenom (bez aktivnog zalaganja za svoje potrebe, izbjegavajući iskren odgovor) i
- c) asertivnom obliku.

Na poslu očekuju da fotokopiraš papire koje ne vidiš, iako to i nije tvoj posao. Želiš da drugi ukućani pospreme za sobom posuđe iz kojeg su jeli. Kao majka si jako preplašena jer tvoja kćerka izlazi kasno noću i pri svakom izlasku nastaje svađa. Vraćaš se kući i dok čekaš autobus pored tebe se zaustavlja automobil i muškarac kojeg ne poznavaš uporno te nagovara da se s njima povežeš kući, a ti ne želiš s njim. Jedan poznanik kojem se već dugo sviđaš pokušava te nagovoriti na zajednički izlazak, a ti to ne želiš.

Plenarno: analiza rečenica, 10 minuta

Vježba OTVORI ŠAKU

Sudionici/ce se podijele u parove. Jedan/a osoba drži čvrsto zatvorenu šaku, a drug/a je treba otvoriti.

Trajanje: 5 minuta

Napomena

-važno je reći što želimo od druge osobe

Priča za kraj

Trajanje: 5 minuta

Nakon 50 godina: jedan bračni par proslavljao je 50 g. zajedničkog života. Pri doručku žena pomisli: „50 g. vodim računa o svom suprugu i uvijek njemu dajem koru, a sebi uzimam sredinu. E, danas ću sebi priuštiti koru.“ Namaže si maslac na koru, a suprugu pruži sredinu. On, sav razgaljen, reče: „Baš si me obradovala, ljubavi. 50 g. nisam jeo sredinu kruha, uvijek vjerujući kako ju ti više voliš.“

- pitanje što se ovdje dogodilo
- podrazumijevanje = nerazumijevanje, važno je komunicirati, reći svoje potrebe

Sažetak svega što smo danas radili

Trajanje: 5 minuta

Evaluacija - usmena

Trajanje: 15 minuta

Aktivnost za kraj: Šetanje kroz godišnja doba:

Trajanje: 5 minuta

Što činiti:

Svi se ustanite i pređite u vanjski krug oko stolica, okrenite se tako da vam lijevi bok bude okrenut prema sredini kruga, lijevom rukom možete dodirivati naslon stolice dok se krećete oko njih.

Zamislite da smo u vrućem sparnom ljetnom danu (lagano koračate prateći naslon stolica), jedva se vučete po cesti, brišete znoj sa čela, pokušavate skinuti sa sebe suvišnu odjeću, lagano uzdišete...Sada zamislite jesen, oko vas puše jak vjetar, pada kiša, vi pokušavate držati kišobran koji vam vjetar stalno podiže. Počela je hladna zima, tresete se od hladnoće, gazite kroz snijeg, pazite da se ne poskliznete na ledu...polako od zime ušetavate u proljeće, ugodno šetate po parku, ugodno sunce vas grije po licu... sve miriše oko vas, opušteno se krećete i upijate sve mirise. Želim da u ugodnom raspoloženju provedete nastavak dana.

MODUL SOCIJALNE VJEŠTINE

CILJ:

- Osposobiti slijepo i slabovidne osobe za što uspješniju socijalnu integraciju.
- Povećavanje socijalne kompetencije slijepih i slabovidnih osoba.

TRAJANJE: 3 sata

TEORIJSKA PODLOGA:

Temeljni problem osoba s oštećenjem vida je socijalna integracija. Glavni cilj rehabilitacije je osposobiti ih za što uspješniju socijalnu integraciju. Da bi se taj cilj ostvario potrebni su prihvaćanje i podrška okoline s jedne te osposobljenost i motivacija slijepo i slabovidne osobe da postane aktivan i punopravan član svoje društvene zajednice druge strane. Postoji objektivan i subjektivan osjećaj socijalne integriranosti.

Preduvjet socijalne integracije je dobar socijalni razvoj te usvojenost socijalnih vještina. Djeca s teškim kongenitalnim oštećenjem vida ne mogu ravnopravno sa svojim videćim vršnjacima usvajati socijalne vještine. Zbog gubitka i smanjene vidne percepcije ne mogu učiti imitacijom, ne prepoznaju tuđu neverbalnu komunikaciju, ne mogu korigirati vlastite nepoželjne neverbalne izričaje, manje se uključuju u igre s vršnjacima, manje su pokretni te imaju sporije reakcije.

Kada osobe u kasnijoj dobi izgube vid postaju ovisne o drugima, socijalno su izolirane, gube samopouzdanje i dotadašnju ulogu u društvu. U oba slučaja gubitak vida nije samo trauma slijepoj i slabovidnoj osobi već čitavoj obitelji (roditeljima, supružnicima, djeci te braći i sestrama).

Obitelj ima jedan od najvažnijih, najranijih i najtrajnijih utjecaja na razvoj pojedinca. Upravo zato različiti stavovi i ponašanja roditelja prema vlastitom djetetu s oštećenjem vida uvjetuju različite posljedice u djetetovom socijalnom razvoju. Osim roditelja važnu ulogu imaju braća i sestre. Braća i sestre ne smiju zamijeniti roditelje, oni trebaju poticati spontanu igru, voditi ih kroz njima primjerene aktivnosti. U svoje grupe djeca i odrasli prihvaćaju samo sebi slične vršnjake, slične po sposobnostima i interesima. Bitno je da se od najranije dobi provodi podrška i rehabilitacija sa slijepom i slabovidnom djecom kako bi se razvile senzorno-perceptivna, verbalna i motorička komunikacija s okolinom.

Socijalne vještine su naučeni oblici ponašanja, uvježbane sposobnosti, a uče se od najranijeg djetinjstva u obitelji, spontano, imitacijom (što osobe s oštećenjem vida ne mogu) te metodom pokušaja i pogreške. Kako će se provoditi trening socijalnih vještina ovisi o spolu, kulturološkom kontekstu, dobi nastanka oštećenja vida (rođenjem, kasnije u životu), razini razvoja (emotivnog, kognitivnog), specifičnim situacijama, komunikacijskim vještinama i interpersonalnim odnosima. Socijalne vještine uključuju različita ponašanja, npr. interpersonalno ponašanje uvijek usmjereno na zadatak i prema sebi.

Socijalna sposobnost odnosi se na vještine nužne za međuljudsko funkcioniranje to jest snalaženje u ljudskom društvu. Socijalne vještine su sposobnosti interakcije s ljudima koje im omogućavaju da na zadovoljavajući način ispunjavaju društvena očekivanja. Društvena interakcija sastoji se od primjećivanja i razumijevanja tuđeg

govora, govora tijela, kontakt očima (izostaje kod slijepih) i kulturom određenog načina ponašanja. Bitno je prepoznati poslone signale i imati kontrolu nad vlastitim emocijama. Komunikacijske vještine se odnose na skupinu verbalnog i neverbalnog ponašanja, a dolaze do izražaja u komunikacijskim situacijama (npr. susreti, međusobni utjecaj na dvoje ili više ljudi).

Riječi su važan medij za socijalizaciju osoba s oštećenjem vida. Riječi imaju najjači utjecaj kod kongenitalno slijepih. Vizualizacija svijeta riječima je prisutna i kod kasnije oslijepljenih osoba. U doživljavanju druge osobe važna je boja glasa, a ne oblik tijela. Glas im ne otkriva samo značenje riječi. Uzvici kod njih preuzimaju ekspresiju lica, govor tijela. Česti su problemi u komunikaciji s videćima. Slijepe osobe često ne poštuju osobni prostor. Kod slijepih osoba koje su rano izgubile vid često se uz glas stvara stereotipna slika nove osobe. Shvaćaju glas kao alat kojim sebe usklađuju s društvom i cijelom svojom okolinom. Socijalne vještine pomažu osobi da se nosi sa zahtjevima i izazovima koje postavlja život u donošenju odluka, kreativnom i kritičkom mišljenju, komunikaciji i međuljudskim odnosima, svijesti o sebi, emocijama i uzrocima stresa. Na takav način osoba vodi zdrav i produktivan život. Socijalne vještine se uče tijekom cijelog života (odabir prijatelja, društva, škole, zaposlenja, karijera, poštivanje pravila, odlazak u mirovinu). Usvojenost socijalnih vještina ne ovisi samo o treningu tih vještina nego i uspješnosti u ostalim rehabilitacijskim programima (orijentacija i kretanje, svakodnevne vještine, tiflotehnici...)

PROGRAM MODULA

UVOD

- Upoznavanje s programom i osnovnim pravilima rada u grupi (5 min)
- Upoznavanje sudionika/ca (15 min) na način:

Sve sudionice i voditelji sjede u krugu i redom predstave. Kroz predstavljanje bitno je kažu: bračno stanje, obrazovanje, zaposlenost, dob gubitka vida, prihvaćanje gubitka vida, na koji način se kreću, jesu li iz ruralnog ili urbanog područja.

AKTIVNOST 1.

Vanjski izgled

Cilj:

Osvijestiti važnost vanjskog izgleda kod žena s oštećenjem vida.

Trajanje: 45 minuta

Materijali: govorni aparat za očitovanje boja

Što činiti:

- Jeli vam važan vanjski izgled?
- Koliko vremena trošite na dotjerivanje i osobnu higijenu?
- Možete li preuzeti brigu o svojim očnim protezama, nosite li naočale?
- Je li vam potrebna pomoć npr. prilikom odlaska frizeru, kozmetičara, zubara?
- Donosite li samostalne odluke o vlastitom izgledu (frizura, odjeća, pomaže li vam frizer ili netko iz obitelji, prijateljica)?
- Kako kupujete odjeću, tko vam pomaže u tome?

- Mislite li da vanjski izgled utječe na privlačenje partnera, pronalaženje prijatelja, na radnom mjestu?
- Je li vas tko upozorio na vaš fizički izgled (npr. mrlje na odjeći, poderane čarape, perut na odjeći i kosi, prljave cipele...), kako se osjećate pri tome?
- Oblačite li se u skladu sa modnim trendovima?
- Kako usklađujete boje?

Planirano postignuće:

Žene s oštećenjem vida osvijestit će važnost vanjskog izgleda u svim socijalnim situacijama budući da to uvelike utječe na njihovu prihvaćenost u društvu, pronalaženju partnera, percepcije drugih ljudi na poslu ili u pronalaženju zaposlenja.

AKTIVNOST 2.

Psihosocijalnom rehabilitacijom do poboljšanja kvalitete života

Cilj:

Potaknuti slijepu i slabovidnu ženu na samoprihvatanje i uključivanje u proces rehabilitacije.

Trajanje: 45 minuta

Materijali: /

Što činiti:

1. Podijeliti žene u dvije grupe obzirom na stupanj oštećenja.
2. Voditelj čita tvrdnje, svaka grupa se konzultira na zadanu tvrdnju dvije minute nakon čega predstavnik grupe iznosi stav grupe.
3. Ponuđene tvrdnje:
  - Program orijentacije i kretanja je potreban i slijepim i slabovidnim osobama
  - Kad se zagubim u otvorenom prostoru uvijek pitam za pomoć nepoznatu osobu.
  - Najava stanica u javnom prijevozu mi je bitna.
  - Brajica je jedino pismo za slijepu.
  - Obilježavanje artikala (lijekovi, mlijeko) je važno.
  - U banci nikad ne čekam u redu.
  - Kod liječnika ulazim sa svojom pratnjom.
  - Uvijek tražim precizne informacije od liječnika/ginekologa
  - U trgovini uvijek tražim pomoć trgovca.
  - Moje najbolje prijateljice nemaju problema s vidom
  - Kad mi vraćaju novac pitam koje novčanice su mi vratili.
  - Nije mi problem samostalno upoznati nove osobe
  - Zadržala sam svoja stara prijateljstva
  - Najviše me nervira kad misle da ništa ne mogu učiniti samostalno.
  - Zadovoljna sam s afirmacijom u društvenoj zajednici.

Planirano postignuće

Sudionice su osvijestile važnost aktivnijeg pristupa životu i potrebu za uključenjem u rehabilitacijske programe.

AKTIVNOST 3.

Prihvaćenost gubitka vida u obitelji

Cilj:

Vlastitom aktivnošću poboljšat će se intrepersonalni odnosi u obitelji.

Trajanje: 45 minuta

Materijali: štoperica

Što činiti:

1. Podijeliti žene s oštećenjem vida u dvije grupe s obzirom na dob nastanka oštećenja. Poimence se prozivaju žene i upućuju na lijevu ili desnu stranu prostorije pri čemu im pomaže videća osoba
2. Voditelj započinje problemsku priču, a grupa osmišljava nastavak i završetak. Svaka grupa ima videćeg pomagača za zapisivanje. Za završetak priče grupe imaju 15 min vremena. Videći pomagač čita njihovo rješenje problema i upute koje mogu pomoći u funkcioniranju obitelji.

PRIČA 1:

Na selu živi obitelj sa dvoje djece u dobi od tri i sedam godina. Majka je uslijed posljedica dijabetesa oslijepila. Do tada je vodila cjelokupnu brigu o kućanstvu i radila u obližnjem kafiću. Suprug se bavi poljoprivredom. Nakon gubitka vida otpuštena je sa posla i ostvarila je pravo na invalidsku mirovinu. Suprug je počeo sve manje bivati u kući a supruga je sve teže obavljala kućanske poslove i brigu o djeci. Djeca su je sve manje slušala i nije više mogla starijem sinu pomagati u školi. Situacija u kući postala je sve teža, stvari u kući ostavljaju se na različita mjesta što majci dodatno otežava situaciju. Supruga je izgubila kontakte sa prijateljicama i susjedama ...

Pitanje: Kako se postaviti u ovoj situaciji i ponovno postaviti ravnotežu u obitelji? Od koga je moguće zatražiti i dobiti pomoć? Što je supruzi u ovom trenutku najvažnije? Smatrate li da ova priča može imati sretan kraj?

3. Diskusija : Kakva su vaša iskustva, kako je vaša obitelj prihvatila vaš gubitak vida? Jeste li od koga zatražili i dobili pomoć nakon gubitka vida? Smatrate li da je u tim situacijama potrebna psihološka i defektološka pomoć?

Planirano postignuće

Povećavanje kvalitete života kod žena oštećena vida i njihovih obitelji

MODUL ŽENSKA LJUDSKA PRAVA

CILJ:

- Doprinijeti boljem razumijevanju rodnih odnosa u društvu, te uzroka i posljedica diskriminacije žena
- Upoznavanje s konceptom ženskih ljudskih prava

TRAJANJE: 3 sata

TEORIJSKA PODLOGA:

Rod i spol

Iako se pojam roda pojavio relativno kasno, kroz povijest možemo pratiti kritiku ideje o prirodnosti podjele različitih uloga između muškaraca i žena.

Termin spol se odnosi na fizičke razlike tijela, dok se rod odnosi na psihološke, društvene i kulturološke razlike između muškaraca i žena. Kategorija roda se odnosi na društveno konstruirano i naučeno ponašanje. Ljudi se rađaju kao pripadnici muškog i ženskog spola, ali socijalizacijom uče i usvajaju prikladna ponašanja, uloge, stavove i aktivnosti s obzirom na pripadnost određenom spolu. Važno je naglasiti da je mnogo od onoga što smatramo prikladnim za muškarce i za žene determinirano kulturom i društvom u kome živimo. Rodne uloge muškaraca i žena uvelike se razlikuju od kulture do kulture, od jedne društvene grupe do druge, unutar samog društva kao i kroz povijesna razdoblja. Biološkim se razlikama između muškaraca i žena ne mogu opravdavati kulturalne razlike, niti bi one trebale imati socijalno, političko i ekonomsko značenje.

Rodni identitet i rodne uloge

Naše koncepcije rodnog identiteta i uloga formirane su u vrlo ranoj životnoj dobi tako da ih kao odrasle osobe većinom uzimamo "zdravo za gotovo". Rodna socijalizacija odnosi se na učenje rodnih uloga kroz niz društvenih faktora kao što su, na primjer, obitelj, škola i mediji. Rodna uloga je način na koji se osoba ponaša kao muško ili žensko.

Rodni identitet je uvjerenje osobe, način na koji osoba vidi sebe kao muško ili žensko, ili se pak određuje van ovih identitetskih kategorija. Rodni identitet je rezultat dugotrajnih razvojnih događaja koji mogu, ali i ne moraju potvrđivati nečiji očigledan biološki spol. Iako je rodni identitet većine osoba u skladu s njihovim biološkim spolom, to nije uvijek slučaj.

Međutim, rod predstavlja više od samog učenja kako se ponašati kao dječak ili djevojčica. Nema aspekta života koji nije prožet rodnom. Činjenica da se rod kontinuirano uči i uvijek iznova uči, ilustrira važnost koncepta društvene reprodukcije. Mi reproduciramo - odnosno, činimo rod - u tisućama malih ponašanja

tokom dana. Ovaj isti proces nam pomaže da shvatimo rod kao društvenu instituciju, proizvedenu i uvijek iznova proizvođenu u našim interakcijama s drugima.

Sva društva imaju određena očekivanja od muškog i ženskog roda. Ova očekivanja čine rodne uloge i norme koja postaju društvene smjernice za ponašanje svakog pojedinog roda. Dvije najjače rodne norme za žene su bile majčinstvo i stabilan brak. Tradicionalno, roditelji su odgajali svoje kćeri da bi ispunile ulogu majke i supruge. Sasvim suprotno, tradicionalna muška rodna uloga, dopuštajući očinstvo i brak, omogućavala je puno širi spektar djelovanja.

Pojedinci/ke koji/e izlaze ili pokušavaju izaći iz svojih stereotipnih rodni uloga nailaze na neodobravanje okoline i pokušaje da ih se smjesti u "mušku" ili "žensku kutiju". Oni predstavljaju potencijalnu opasnost društvu jer predstavljaju nešto novo, oni mijenjaju i ruše ustaljene rodne norme i odnose. Zato društvo nastoji sankcionirati takvo ponašanje.

Osobe čiji rodni identitet ili rodna prezentacija nije u skladu sa spolno uvriježenim tradicionalnim rodni ulogama nazivamo transrodni osobama. Osobe su najčešće društveno marginalizirane i izvrgnute različitim oblicima nasilja.

Rodni odnosi i predrasude

U mnogim društvima, socijalne, političke i ekonomske barijere koje postoje uvelike otežavaju ženama pristup položajima koji sa sobom nose veću moć i odgovornost. Najčešće su te prepreke ustanovljene već u najranijoj dobi i kroz edukaciju i općeprihvaćeni socijalni kod su integrirane u sustav. Muškarci su češće odgajani u kompetitivnom duhu, što je ojačalo njihovo razumijevanje i korištenje dinamike moći.

Istraživanja pokazuju da su muškarci i žene slično orijentirani kada su u pitanju motivacija i ambicija, ali uslijed pritiska koji je rezultat socijalno konstruiranih odnosa, sloboda izbora je ograničena. Zbog toga se žene vrlo često ponašaju prema očekivanjima koje od njih postavlja socijalni kontekst, birajući ono što društvo za njih pretpostavlja kao "primjereno" umjesto onoga što je za njih na osobnoj razini najprihvatljivije. Žene također pokazuju manje samopouzdanja u odnosu na potencijalnu uspješnost ili sposobnost

Predrasude koje se odnose na rodne uloge se najviše javljaju u slučajevima kršenja standardni društveni očekivanja. U skladu s time, za žene postoje poslovi i okruženja društveno prihvatljiva, i ona koja to nisu. Na primjer: za ženu je prihvatljivije da vodi odjel za upravljanje ljudskim resursima u avionskoj kompaniji, nego da bude pilotkinja, društveno je prihvatljivije da žena bude šefica medicinskih sestara u bolnici nego šefica kirurgije ili ravnateljica bolnice. Postoji sumnjičavost i nepovjerenje prema ženama koje se nalaze na tipično muškim pozicijama ili koje manifestiraju osobine za koje se pretpostavlja da su svojstvene muškarcima.

Diskriminacija

U društvu postoje odnosi dominacije i podređenosti u kojima je jedan dio društva u povoljnijem položaju od drugog zbog svog roda. Odnosi između muškaraca i žena su patrijarhalni, oni reflektiraju i nastavljaju hijerarhiju u kojoj su žene subordinirane muškarcima. Termin patrijarhat doslovno znači "vladavina oca" i koristi se za opis

odnosa moći između mškaraca i žena, opis strukture obitelji i dominacije oca unutar nje. Dominacija oca unutar obitelji simbolizira mušku dominaciju i u svim ostalim institucijama – vojska policija, industrija, tehnologija, financije, znanost, politika su u muškim rukama.

Muška se dominacija pojavljuje na svim nivoima kulture i u svakodnevnim interakcijama, prenosi se s generacije na generaciju kroz dijeljenje sistema simbola, uključujući jezik, religiju i medije.

Različiti oblici kontrole djeluju tako da jačaju jedni druge i rezultiraju marginalizacijom žena u ekonomskim, društvenim i političkim procesima. Primjere možemo naći u svim područjima života: mali je broj žena na vodećim položajima, ženski rad se definira kao različit i manje važan od muškog, žene su nedostavno zastupljene u društvenim, političkim, ekonomskim i legalnim institucijama, nasilje prema ženama je u porastu, nejednako se financiraju ženske i muške aktivnosti (npr. sport), žene su tretirane kao seksualni objekti.

Muškarci kao grupa uživaju najviše povlastica patrijarhata, ali i to ima svoju cijenu. Ima muškaraca koji ne žele vladati ženama, izrabljivati ih, ali se isto tako boje ostati bez povlastica koje im patrijarhat donosi. U takvoj situaciji oni izabiru onu što im je najlakše, a to je pasivno podupiranje muške dominacije.

Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) sadrži definiciju termina diskriminacija žena koji označava “svaku razliku, isključenje ili ograničenje učinjeno na osnovi spola kojemu je posljedica ili svrha da ženama ugrozi ili onemogući priznanje, uživanje ili korištenje ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, gospodarskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom području, bez obzira na njihovo bračno stanje, na osnovi jednakosti muškaraca i žena.” Važno je napomenuti da su ovom definicijom obuhvaćene neposredna i posredna diskriminacija. Posredna diskriminacija se odnosi na mjere ili pravne norme koje su neutralne ili jednake za sve, ali njihove posljedice većinom pogađaju žene.

Posredna diskriminacija je češća u demokratskim društvima jer zakoni sprečavaju otvorenu diskriminaciju.

U pravnom smislu RH je tek 2003. godine eksplicite navela definiciju diskriminacije u okviru Zakona o ravnopravnosti spolova, a Zakon iz 2008. godine donosi sljedeću definiciju:

Diskriminacija na temelju spola označava svaku razliku, isključenje ili ograničenje učinjeno na osnovi spola kojemu je posljedica ili svrha ugrožavanje ili onemogućavanje priznanja, uživanja ili korištenja ljudskih prava i osnovnih sloboda u političkom, gospodarskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom području na osnovi ravnopravnosti muškaraca i žena.

Zakonom se zabranjuje i diskriminacija na temelju bračnog i obiteljskog statusa, spolne orijentacije, u odnosu na mogućnosti dobivanja i nabave roba kao i u pružanju i pristupu uslugama te nepovoljnije postupanje prema ženama na osnovi trudnoće i materinstva.

Danas se sve više prepoznaje da žene imaju različita iskustva spolne diskriminacije i da se u nekim slučajevima diskriminacija na temelju spola preklapa s ostalim oblicima diskriminacije. Osobu se može diskriminirati na temelju više različitih razloga kao što su dob, spol, spolna orijentacija, etnička pripadnost a u takvim

situacijama dolazi do kumulativnog učinka. Žene pripadnice etničkih skupina, žene pripadnice crne rase i žene s invaliditetom najranjivije su skupine u većini Europskih zemalja.

Postojanje diskriminacije prema ženama možemo potkrijepiti različitim statističkim podacima. Postojanje odgovarajućih statističkih podataka preduvjet je utvrđivanja položaja žena u različitim područjima društvenog života, pa tako i utvrđivanja mjera kojima se utječe na taj položaj.

Prema statistikama UN-a:

- žene obavljaju 67% svjetskoga rada
- zarađuju 10% svjetskog dohotka
- vlasnice su 1% svjetskog imetka
- žene čine 70% nepismenih u svijetu
- širom svijeta žene zarađuju 20-50% manje za jednak rad nego muškarci
- od 1.3 milijarde ljudi koji žive u potpunom siromaštvu 70% su žene
- žene obavljaju između 10 i 20% direktorskih i upravnih poslova
- žene zauzimaju 10% mjesta u parlamentima
- 5% predsjednica država su žene
- istraživanje nasilja protiv žena koje je proveo UN pokazalo je da je u Europi, Sjevernoj Americi i Australiji više od polovice žena s invaliditetom doživjelo fizičko nasilje, u usporedbi s jednom trećinom žena bez invaliditeta

U Europskoj uniji:

- žene obavljaju 80% kućanskih poslova, čak i ako su zaposlene izvan kuće
- žene provode dvostruko više vremena u brizi oko djece nego muškarci
- za isti posao žene su u prosijeku plaćene 25% manje nego muškarci
- 20% žena doživjelo je neki oblik rodno uvjetovanog nasilja
- 98% žrtava obiteljskog nasilja su žene

Poseban oblik društvene diskriminacije i segregacije osobe na temelju spola naziva se seksizam. Glavne žrtve su žene pa seksizam stoga možemo definirati kao skup vjerovanja i djelovanja koja privilegiraju muškarce u odnosu na žene i podcjenjuju i degradiraju vrijednosti i aktivnosti povezane sa ženama.

Različiti oblici seksizma sadrže u sebi iste pretpostavke (žene su slabiji spol), polaze od tradicionalnih rodni uloga i služe opravdanju i održavanju patrijarhalnih društvenih struktura.

Neki autori navode različite vrste seksizma, pa tako seksizam može biti i dobrohotan kada se ženama pripisuju "pozitivne" karakteristike kao što su "žene su nježne, nevine", "žene treba zaštititi". Osoba s takvim stavom često nije svjesna seksističkih implikacija koje usmjeravaju ženu u tradicionalnu ulogu i održavaju neravnomjernu raspodjelu moći između muškaraca i žena.

Donošenje antidiskriminacijskih zakona, ali i neke druge društvene promjene dovele su do manje društvene prihvatljivosti seksističkih pogleda, ali ne i do stvarne promjene i slabljenja uvjerenja koji služe održavanju postojećih odnosa moći.

Društvene uloge koje se pripisuju ženama i muškarcima nisu jednostavno različite, one su osim toga različito vrednovane i različite. Ženski rad se definira kao različit i manje važan od muškog. Čim neka profesija postane feminizirana, tj. većinu čine žene, u pravilu ta profesija postaje slabije plaćena. Ne zato što žene slabije obavljaju posao, već sama činjenica da je to žensko zanimanje, utječe na smanjivanje naknada.

Kada se nađu u sferi javnog djelovanja žene uglavnom ostaju u tipičnim ženskim sektorima kao što su socijalna skrb, prosvjeta. Nalaze se na hijerarhijski nižim pozicijama, s nižom plaćom i društvenim statusom. Kada se nađu u politici i ovdje se usredotočuju na ženske teme, a piramidalna zakonitost prema kojoj žene iščezavaju s najviših pozicija odlučivanja je ovdje posebno uočljiva. Za prisutnost žena u najvišim razinama političkog odlučivanja od većeg su značenja natalitet zemlje, izdvajanje za javnu potrošnju, naročito obrazovanje žena, njihova brojnost u radnoj snazi, pozicije koje zauzimaju u procesu rada te društveni status.

Jezik, način razmišljanja i komuniciranja s drugima ostvaruje, utjelovljuje mušku dominaciju. Ono što je u jeziku muško je općenito osnovno, a ono što je žensko je sporedno i/ili neodobravano. Rječnik hrvatskog jezika (Anić 2001, 1991) kaže da je žena osoba po spolu suprotna muškarcu a muškarca definira kao odraslu osobu muškog spola. Nazivi zanimanja, osim za tradicionalno ženska zanimanja kao što su medicinska sestra, kućanica su također muška. Termini gospođa i gospođica ukazuju na bračni status žene, dok kod muškaraca ne postoje nazivi koji bi ukazivali na njegov bračni status.

Ovakvi jezični obrasci reflektiraju mušku dominiranu kulturu. Kako jezik odražava način na koji vidimo svijet, ovakvi obrasci reproduciraju i jačaju tu kulturu.

Rodna ravnopravnost

Rodna ravnopravnost znači da i muškarci i žene uživaju isti status i imaju jednake uvjete za realizaciju svih svojih potencijala da bi pridonijeli političkom, ekonomskom, socijalnom i kulturnom razvoju njihovih ekonomija/država i da bi imali koristi od rezultata. To znači da nečija prava i mogućnosti ne ovise o tome da li je muškog ili ženskog spola. Isto tako, to je i jednako vrednovanje od strane društva i sličnosti i razlika između muškaraca i žena i uloga koje obavljaju. Rodna ravnopravnost je neophodna za postizanje održivog razvoja i može biti postignuta samo kroz partnerstvo muškaraca i žena.

Postizanje ravnopravnosti zahtijeva prepoznavanje činjenice da su postojeći društveni, ekonomski, politički i kulturalni sistemi ovisni o rodu. Zbog postojećeg dispariteta jednak tretman žena i muškaraca nije dovoljan za postizanje rodne ravnopravnosti, već je neophodno osnaživanje žena i provođenje posebnih afirmativnih akcija (npr kvote, pozitivna diskriminacija). Važno je napomenuti da su takve mjere privremene. Neophodne su promjene u institucionalnim praksama i društvenim odnosima da bi ženski interesi i potrebe oblikovali odluke zajednice u istoj mjeri u kojoj to čine muški interesi i potrebe. Neophodna je transformacija struktura i sistema koji leže u osnovi ženske subordinacije i rodne neravnopravnosti.

U svim razvijenim zemljama se, s ciljem postizanja rodne ravnopravnosti, sve veća pažnja poklanja utvrđivanju posljedica koje će bilo koja planirana akcija imati za muškarce i žene. Uzimaju se u obzir njihova različita iskustva i postavljaju kao integralna dimenzija u osmišljavanju, implementaciji, praćenju i vrednovanju politika i programa da bi muškarci i žene imali jednaku korist u svim političkim, ekonomskim i društvenim sferama. Rodna ravnopravnost je društveno, a ne samo "žensko" pitanje.

Vijeće Europe definira taj proces, nazvan rodno osviještena politika (gender mainstreaming), kao "reorganizaciju, poboljšanje, razvoj i evaluaciju političkih procesa, tako da je perspektiva rodne ravnopravnosti uključena u svaku politiku na svim nivoima i u svim stadijima, od strane učesnika/ica koji su normalno uključeni u stvaranje politike".

Ženska ljudska prava

U svijetu i danas žive milijuni žena kojima su uskraćena temeljna ljudska prava. U ratnim su područjima žene izložene seksualnom nasilju; u nekim se dijelovima svijeta obiteljsko nasilje još uvijek smatra privatnom obiteljskom stvari ili se žene smatra odgovornima za nasilje; ženama se trguje i prisiljava ih se na prostituciju; sprječava im se ili otežava ulazak na tržište rada zato što jesu ili bi mogle postati majke; u nekim zemljama im je ograničeno ili zabranjeno sudjelovanje u javnom životu i pristup zdravstvenoj zaštiti. Svake minute u svijetu umre jedna žena zbog komplikacija u trudnoći ili pri porodu. Najčešći je uzrok smrti i invaliditeta kod žena u dobi između 15 i 44 godine nasilje nad ženama - više žena strada na ovaj način, nego zbog raka, malarije, prometnih nesreća ili ratnih zbivanja.

Kao izgovori za navedeno, koriste se pravne, kulturne ili vjerske odrednice koje se u praksi svode na jedno - da život žene vrijedi manje od života muškarca.

Diskriminacija žena je ukorijenjena u sustav i društvo. Čak su se i društvene znanosti (sociologija, psihologija, itd.), koje se diče kriterijima objektivnosti i vrijednosne neutralnosti, odnosima među spolovima i položajem žena počele baviti tek prije pedesetak godina i to na poticaj ženskog pokreta, bez podrške formalne akademske strukture.

Prvi međunarodni dokument koji, govoreći o ljudskim pravima, posebno naglašava jednaka prava žena i muškaraca je Povelja Ujedinjenih naroda. U preambuli Povelje Ujedinjenih naroda stoji da je jedan od temeljnih ciljeva te organizacije vraćanje "vjere u temeljna ljudska prava, dostojanstvo i vrijednost osobe, te jednaka prava muškaraca i žena". Time je postizanje jednakosti žena i muškaraca postalo ugovornom obvezom svih zemalja članica Ujedinjenih naroda.

Bilo je sve jasnije da ovakav sustav nije učinkovit u zaštiti i promicanju prava žena. Stoga je skupština UN-a 1963. godine naložila Ekonomskom i socijalnom vijeću da napravi nacrt deklaracije koja će definirati međunarodne norme za osiguranje jednakih prava žena i muškaraca. Deklaracija o uklanjanju diskriminacije žena je usvojena 1967. godine. Iako je riječ o deklaraciji, tj. izjavi moralne i političke namjere, bez ugovorne obveze, proces donošenja bio je težak. To je ujedno pokazatelj kakav je položaj žena u većini društava, te koliko je takav instrument potreban. Brojni su bili pozivi na tradiciju, kulturu, običaje pomoću kojih se održavao ženin neravnopravni položaj. Kultura patrijarhata je bila toliko jaka i sveobuhvatna, da su se odmaci od nje činili ne samo teškima i nemogućima, već navodno i neprirodnima.

S vremenom se pojavila potreba za opsežnim međunarodno obvezujućim dokumentom kojim bi se ukinula diskriminacija žena. Opća skupština UN donijela je 1979. godine Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena. Konvencija je prvi i jedini detaljni međunarodni ugovor kojim se jamče prava žena i traži sprječavanje diskriminacije žena. Vlade putem Konvencije dobivaju okvir za stvaranje politike koja sprječava rodnu diskriminaciju i postavlja jasne standarde za rodnu jednakost. Sve zemlje koje su ratificirale CEDAW obvezale su se da će ukloniti sve oblike diskriminacije žena i osigurati njihovu ravnopravnost u području

zakonodavstva, obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite, obiteljskog, političkog i ekonomskog života – u ovom dokumentu su prvi put na jednom mjestu obuhvaćena građanska, politička, gospodarska, socijalna i kulturna prava žena.

Godina 1975. bila je proglašena Međunarodnom godinom žena na Svjetskoj konferenciji u Ciudad de Mexico. U Kopenhagenu je 1980. održana UN-ova konferencija Dekade žena., a u Nairobiju je 1985. godine održana konferencija na kojoj je donesena strategija o poboljšanju položaja žena u svijetu.

Godine 1993. u Beču je donesena Deklaracija i Program akcije koji pozivaju na povećanu integraciju ženskih prava u sustav ljudskih prava UN. Žene koje su sudjelovale predstavljale su tisuće drugih koje su bile prisutne na lokalnim skupovima gdje su izradile nacrt svojih zahtjeva za konferenciju. Na Konferenciji su prikazale gotovo milijun prikupljenih potpisa kojima se od UN-a zahtijeva da se ženska prava priznaju kao ljudska prava. Tada je uveden je i novi pojam ženskih ljudskih prava koji još više želi naglasiti važnost žene u borbi za ravnopravnost i dostojanstvo svoje ljudskosti.

Na Međunarodnoj konferenciji o stanovništvu i razvoju, održanoj u Kairu 1994. godine, utvrđeno je da su reproduktivna prava ljudska prava i da je ljudsko pravo žena da ostvare najviši standard reproduktivnog i seksualnog zdravlja. Na konferenciji se posebno govorilo o potrebi rješavanja problema diskriminacije djevojčica.

Godine 1995. u Pekingju je održana IV. svjetska konferencija o ženama. Na njoj je potvrđeno da ženska prava jesu ljudska prava. Sve odredbe koje se odnose na kršenje ljudskih prava trebaju se provoditi i kod kršenja prava nad ženama.

Na konferenciji je sudjelovalo oko 50 000 ljudi, a održan je i poseban forum nevladinih udruga. Na kraju konferencije, usvojena je Pekinška deklaracija i Akcijska platforma. Platforma identificira 12 ključnih područja na kojima treba raditi da bi se postigla ravnopravnost žena i muškaraca: siromaštvo, obrazovanje, zdravlje, nasilje, oružani sukob, gospodarstvo, odlučivanje, institucionalni mehanizmi, ljudska prava, mediji, okoliš, djevojčice. Dokument uključuje globalnu analizu položaja žena, te pregled politike, strategija i mjera za promicanje prava žena širom svijeta. U njemu je sažeto pedeset godina rada na principima i standardima ljudskih prava i naglašeno je da su sva ljudska prava univerzalna, nedjeljiva, međuovisna i međusobno povezana.

Ova su područja potvrđena i u Milenijskoj deklaraciji i definirana kao ciljevi koje treba ostvariti do 2015. godine.

Sustav međunarodnih ljudskih prava predstavlja glavni element pokušaja obrane ženskih prava na svjetskoj razini. Stvaranje skupa međunarodnih normi nije moguće bez sudjelovanja žena iz svih regija, u svojoj njihovoj različitosti; time se omogućuje povezanost nacionalnog i globalnog. Žensko globalno djelovanje nije ograničeno samo na "ženska pitanja"; značajan je njihov doprinos demilitarizaciji i razoružanju, opismenjivanju i osnovnom obrazovanju, te pokretu za očuvanje i obnovu okoliša.

Usvajanjem bilo kojeg međunarodnog dokumenta država postaje odgovorna za provođenje prava koja se tim dokumentom jamče – pri tome građani i građanke imaju regulatornu i kontrolnu funkciju, no zatraže li oni svoja prava, dokument će doista zaživjeti. Vlade često zanemaruju svoje "ugovorne obveze" zbog toga što ljudi ne znaju za postojanje potpisanih konvencija i ugovora i zato što ne znaju koja su im sredstva na raspolaganju kako bi ta prava zatražili. Ovo se posebno odnosi na žene, zbog uobičajenog patrijarhalnog načina razmišljanja o položaju žena u društvu.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda usvojena u prosincu 2006. rezultat je kontinuiranog i učinkovitog djelovanja osoba s invaliditetom u

svojim sredinama, ali i njihove aktivnosti na globalnoj razini. Tematska područja Konvencije ogledaju se u općim načelima, kao što su: nediskriminacija, sudjelovanje i uključivanje u društvo, poštivanje razlika, jednake mogućnosti, pristupačnost, jednakost između muškaraca i žena, te poštivanje djece s teškoćama u razvoju. Uz Konvenciju je usvojen i Fakultativni protokol kojim se uspostavlja sustav pojedinačnih pritužbi za osobe kojima su od strane država stranaka povrijeđena prava po Konvenciji. „Diskriminacija na osnovi invaliditeta” označava svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje na osnovi invaliditeta koje ima svrhu ili učinak sprečavanja ili poništavanja priznavanja, uživanja ili korištenja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, društvenom i svakom drugom području, na ravnopravnoj osnovi s drugima. Ona uključuje sve oblike diskriminacije, uključujući i uskraćivanje razumne prilagodbe. Članak 6. Konvencije navodi da su “ Države stranke priznaju da su žene i djevojke s invaliditetom izložene višestrukoj diskriminaciji te će u tom smislu poduzeti mjere radi osiguranja punog i ravnopravnog uživanja svih njihovih ljudskih prava i temeljnih sloboda. Države stranke će poduzeti sve odgovarajuće mjere radi osiguranja punog razvoja, napretka i osnaživanja položaja žena kako bi im zajamčile korištenje i uživanje ljudskih prava i temeljnih sloboda navedenih u ovoj Konvenciji.”

AKTIVNOST 1.

Uvod

Cilj: Ispitati početne reakcije sudionica vezana uz njihovu radnu ulogu i razumijevanje da različitost može biti osnova za diskriminaciju

Materijali: -

Trajanje: 15 minuta.

Što činiti:

Voditeljica facilitira diskusiju u grupi.

Pitanja za diskusiju:

- Što tebi znači biti ženom?
- Koje su prednosti biti ženom? (Dajte primjere kvaliteta, iskustava, mogućnosti)
- Koji su nedostaci biti ženom? (Dajte neke primjere „zatvorenih vrata“, predrasuda, nedostatka mogućnosti)
- Što tebi znači biti ženom koja je slijepa? Kako je do sada to utjecalo na tvoj život?

AKTIVNOST 2.

Spolno/rodni kviz

Cilj:

Upoznavanje grupe s konceptom roda.
Analiza razlike spola i roda.

Materijali: Radni list

Trajanje: 30 minuta

Što činiti:

1. Pitajte grupu da li razumije razliku između "spola" i "roda".
2. Objasnite im razliku kratko i jednostavno (rod -socijalno uvjetovana, naučena razlika u ulogama i ponašanju žena i muškaraca; spol - biološki zadana razlika).
3. Voditelj/ica čita tvrdnje iz kviza i pita sudionike/ice radi li se o spolu ili rodu, a oni odgovaraju na postavljeno pitanje. Nakon svakog pitanja moguće je pojašnjavanje odgovora.
4. Na kraju razgovarajte o odgovorima s cijelom grupom. Usmjerite se na sljedeća pitanja:
  - Postoji li nešto što vas je iznenadilo?
  - Sugeriraju li izjave da je rod urođen ili naučen?
  - Rodne uloge su vrlo različite u različitim društvima, kulturama i povijesnim periodima.
  - Dob, rasa, klasa su također faktori koji određuju naše rodne uloge.
  - Žene u svakoj zemlji različito doživljavaju moć i pritisak.

Planirano postignuće:

Na kraju radionice učesnici/ice će shvatiti da vrlo malo razlika proizlazi iz spola te da je rodno određeno ponašanje više pod utjecajem društvenih odnosa, nego nepromjenjivih bioloških determinanti. Važno je dozvoliti učesnicima/ama da izraze svoju nelagodu vezanu uz riječ "rod". Mnogi/e misle da je to riječ koja je nerazumljiva. Tada im je važno napomenuti da je upotreba riječi rod, za razliku od spola, relativno nova za svakog i svaku od nas te da je od same upotrebe riječi važnije osvijestiti uloge i odnose koji postoje između muškaraca i žena te njihove uzroke.

Napomena:

Ova aktivnost se koristi kada učesnici/ice imaju vrlo malo ili nemaju uopće znanje i razumijevanje koncepta roda.

Radni list

Tvrdnje:

1. Žene rađaju djecu, muškarci ne. (S)
2. Male su djevojčice nježne, a dječaci čvrsti. (R)
3. Mladići imaju jači seksualan nagon od djevojaka. (R)
4. Prosječna ženska starosna mirovina u Hrvatskoj niža je od muške za 22%. (R)
5. Žene mogu dojiti, muškarci ne. (S)
6. Većina radnika na gradilištima su muškarci. (R)
7. U starom Egiptu muškarci su ostajali kod kuće i vezli. Žene su vodile obiteljske poslove. Žene su nasljeđivale obiteljski imetak, muškarci ne. (R)
8. Muškarci u pubertetu mijenjaju glas, žene ne. (S)
9. U jednoj studiji o dvjesto dvadeset i četiri različite kulture/društva, pronađeno je pet kultura u kojima jedino muškarci kuhaju i trideset šest kultura u kojima žene obavljaju sve poslove gradnje kuća i naselja. (R)
10. Prema statistikama UN-a žene zarađuju samo deset posto svjetskog dohotka, a obavljaju šezdeset sedam posto svjetskoga rada. (R)
11. Većina policajaca u najvećem broju zemalja su muškarci. (R)
12. Žene su više zainteresirane za standarde obrazovanja njihove djece. (R)
13. Prilikom razvoda skrb o djeci u najvećem broju slučajeva preuzimaju majke. (R)

- Nakon **Aktivnosti 2** slijedi kratka prezentacija na temu roda/spola, rodnih uloga i rodnih odnosa u trajanju od 15 minuta.

AKTIVNOST 3.

Cilj:

Identificiranje diskriminacije koju doživljavaju žene i ostale manjinske skupine.
Upoznavanje s pojmom kumulativne diskriminacije i pozitivne diskriminacije.

Trajanje: 90 minuta

Materijali:

Papiri, olovke, flomasteri, kartice s natpisima, bomboni i kamenčići.

Što činiti:

1. Podijelite sudionice u 4 male grupe. U svakoj maloj grupi bit će i jedna volonterka, videća osoba koja će pomagati sudionicama u obavljanju zadatka.

2. Zamolite prvu grupu da na velik papir napiše 3 prednosti i na drugi papir 3 nedostataka biti ženom. Druga grupa neke napiše 3 prednosti i 3 nedostataka biti muškarcem, treća to isto za homoseksualne osobe, četvrta za osobe s invaliditetom. Volonterka će usmjeravati proces i zapisivati ideje sudionica na papir.

3.Tada zamolite grupe da zamijene papire tako da prva grupa dobije liste s prednostima i nedostacima biti homoseksualna osoba, druga grupa s prednostima i nedostacima biti osoba s invaliditetom... Svaka mala grupa treba imati listu koju je izradila neka druga grupa.

4.Kažite sudionicima/ama da je njihov zadatak dodijeliti brojčanu vrijednost karakteristici skali od 1 do 3 koliko je svaka navedena karakteristika važna za život pojedinca/pojedinke. Na primjer, izjava "Nose atraktivnu odjeću" može dobiti 1, dok izjava "Donose sve važnije odluke u društvu" može dobiti 3. Prednosti se ocjenjuju ocjenama 1 (najmanja) do 3 (najveća) prednost. Nedostaci se ocjenjuju ocjenama -1 (najmanji) do -3 (najveći) nedostatak. Brojčana vrijednost može se ponavljati više puta, npr. svaka od karakteristika na listi prednosti može dobiti vrijednost 3.

5.Nakon što su sve grupe završile sa zadatkom voditeljica uzima liste.

6.U nastavku upute objasnite im da su sve sudionice rođene istog dana i prema Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima sva su ljudska bića rođena slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Na žalost, neki članovi/ice zajednice nisu stvarno "jednaki/e u pravima i dostojanstvu".

7.Dozvolite im da iz vrećice/šešira izvuku karticu s natpisom kojoj grupi/grupama pripadaju. Moguće su sljedeće grupe: žena, muškarac, žena s invaliditetom, muškarac s invaliditetom, lezbijka, homoseksualac, lezbijka s invaliditetom, homoseksualac s invaliditetom. Kartice s natpisima pripremljene su ranije i nakon što osoba izvuče karticu, volonterka će joj pročitati što na njoj piše i staviti ne na stol ispred osobe.

8.Svaka volonterka u malogrupi ima pripremljenu veću količinu bombona i kamenčića.

9.Tada krenite s listom čitati prednosti i nedostatke različitih grupa. Bit će vam lakše ako ste ranije (npr. za vrijeme pauze) na jedan papir u slučajnom redoslijedu ispisale prednosti i nedostatke sa svih lista. Za svaku prednost koju pročitate, članice te grupe dobivaju toliko bombona kolika je brojčana vrijednost pripisana karakteristici, a za nedostatak toliko kamenčića kolika je brojčana vrijednost pročitane karakteristike grupe.

10.Prođite kroz sve prednosti i nedostatke na listi. Na kraju će sudionice ispred sebe imati različit broj bombona i kamenčića. Neka svaka sudionica izbroji bombone i kamenčiće te od ukupnog broja bombona oduzme ukupan broj kamenčića. Očekivano je da će neke osobe imati veći broj kamenčića i konačan zbroj će biti minus. Pitajte one koji su u "najvećem plusu" i "najvećem minusu" kojim grupama pripadaju te kako se osjećaju u situaciji kada pripadaju grupi s najviše privilegija, odnosno grupi koja je najviše diskriminirana u društvu? Što žele reći ostatku grupe? Kako bi se osjećale da su u drugoj grupi?

11.Naglasite da ova aktivnost ukazuje na to kako kumulativna diskriminacija djeluje na razaranje principa ljudskih prava o ravnopravnosti. Objasnite im koja je svrha pozitivnih mjera i naglasite da pozitivna diskriminacija poziva na različit tretman grupa kako bi se okončala nejednakost i ojačala autonomija. Kako bi osigurali

pravednost, mjere moraju biti takve da nadomjeste povijesne i društvene nedostatke koji sprečavaju muškarce i žene da kreću s jednakih pozicija.

NAPOMENA

Dobro je napraviti pauzu nakon što su sudionice završile rangiranje da bi imale vremena sastaviti listu koja će vam olakšati nastavak vježbe.

Nakon **Aktivnosti** 3 slijedi kratka prezentacija na temu diskriminacije žena te objašnjava princip rodne ravnopravnosti i njegovo značenje. Ukupno trajanje 15 minuta.

AKTIVNOST 4.

Cilj:

Upoznavanje sudionica s konceptom ženskih ljudskih prava, mehanizmima za zaštitu i dokumentima povezanim sa ženskim pravima.

Trajanje: 30 minuta.

Materijali: -

Što činiti:

1. Voditeljica facilitira diskusiju u grupi. Neka od pitanja za diskusiju: Koko biste vi definirale ženska ljudska prava? Po čemu su ona specifična u odnosu na ljudska prava? Možete li nabrojati neka od ženskih ljudskih prava zaštićenih međunarodnim dokumentima?

2. Voditeljica objašnjava koncept ženskih ljudskih prava te daje kratki pregled mehanizama za zaštitu ženskih ljudskih prava i pregled važnijih međunarodnih dokumenata povezanih sa ženskim pravima.

3. Voditeljica zamoli sudionice da se prisjete situacije kada su bila prekršena njihova prava i kako su reagirale u tim situacijama.

Sudionice koje žele mogu podijeliti svoja iskustva, naročito ona u kojima su se izborile za svoja prava, s grupom.

MODUL VJEŠTINE VOĐENJA

CILJ MODULA:

- Upoznati se s pojmom vođenja / liderstva.
- Osvijestiti i razbiti predrasude vezane uz vođenje.
- Osnažiti sudionice i povećati grupnu koheziju, pridonijeti građenju mreže i grupne podrške.

TRAJANJE: 3 sata

Vođenje je složen pojam, i, iako se definira na različite načine (primjerice, kao proces stvaranja tima iz grupe, ili proces stvaranja vizije), češće se povezuje uz mušku rodnu ulogu, pa se tako muškarce češće smatra vođama, i više ih je na pozicijama moći.

U većini društava i danas muškace doživljavaju dominantnima, a žene podređenima, i bile su isključene, a i danas ih se isključuje, iz procesa koji imaju značajan utjecaj na njihov život.

Uspostavljanja ravnoteže u muško-ženskim odnosima donijet će korist ne samo ženama, već društvu u cjelini. Niz istraživanja je pokazao da veća uključenost žena u društveni život dovodi do jačanja vrijednosti tolerancije, slobode, pravde.

Vođenje koje donosi korist i muškarcima, i ženama, bez obzira na razinu moći koje imaju, ili društveno porijeklo, je

- inkluzivno
- participatorno
- horizontalno

Odbacuje se pretpostavka da određene osobe, zbog svog spola, društvenog ili materijalnog statusa, imaju pravo odlučivati u ime drugih.

Kvaliteta vođenja se procijenjuje i po broju interakcija sa suradnicama i suradnicima, i onima koji podržavaju cilj. Osoba koja se procijenjuje dobrom u vođenju vodi računa i o procesu kojim se dolazi do cilja, a ne samo o ostvarivanju cilja pod svaku cijenu.

Preduvjet za ovakvo vođenje je učinkovita komunikacija, i komunikacijske vještine, vještina delegiranja i motiviranja su u srcu učinkovitog vođenja i put je ka postizanju pravednijeg društva, u kom svi članovi i članice mogu u potpunosti ostvariti svoje potencijale.

PROGRAM MODULA:

UVODNA AKTIVNOST

Potrebni materijali: flipchart, flomasteri, loptica

Ukoliko se voditelj/ica i sudionice susreću prvi put:

Predstavljanje teme, rasporeda rada i voditelja/ice
Trajanje: 3 minute

Utvrđivanje pravila rada u grupi
Trajanje: 5 minuta

Napomena:

Jedno od uobičajenih pravila je isključivanje mobitela / zvuka mobitela. U radu s osobama oštećenog vida, razmislite je li vam to doista nužno – osobama oštećenog vida ovo zna predstavljati problem (jer im je poslije teško vratiti podešene postavke). Nekad znaju imati uključene alarme, kao podsjetnike za, primjerice, uzimanje inzulina, lijekova ili slično. Kao pravilo, možete dogovoriti neodgovaranje na pozive, ili odbacivanje poziva.

Ukoliko ovo nije prvi edukacijski susret voditelja/ice i grupe:

Predstavljanje teme i rasporeda rada
Trajanje: 2 minute

Pozivanje na prethodno dogovorena pravila, unošenje eventualnih promjena i dopuna
Trajanje: 2 minute

Napomena:

Iako sve sudionice neće moći vidjeti pravila zapisana na flipchartu, zapišite ih, kako biste se mogli u slučaju potrebe na njih pozvati. Objasnite sudionicama što, i zašto zapisujete, i na kraju još jednom pročitajte pravila.

Predstavljanje sudionica
Trajanje: 10 minuta

Voditelj/ica dodaje lopticu osobi kraj sebe i zamoli je da kaže svoje ime i nešto u čemu je dobra / što dobro čini. Nakon što to učini, stavi lopticu u ruku osobi do sebe, i tako redom. Zadatak je gotov kad se loptica vrati voditelju/ici, to jest, kad se predstave sve sudionice, a zatim i voditelj/ica.

AKTIVNOST 1.

Vode, vode me

Cilj:

Započeti razgovor na temu vođenja.
Osvijestiti kako se osjećamo u situaciji (fizičkog) vođenja.
Navesti neke karakteristike dobrog / lošeg vođenja.

Trajanje: 10 minuta

Što činiti:

Grupna diskusija:
Voditelj/ica zamoli sudionice da se prisjete svojih iskustava, kad ih vode druge osobe.
Postavlja (neka od slijedećih) pitanja:
Kako se osjećate dok vas drugi vode?
U kojim slučajevima je to pozitivno / negativno iskustvo?
Što je potrebno da bi netko dobro vodio osobu oštećena vida?

Voditelj/ica sažme rečeno, i naglasi da se vještine vođenja mogu UČITI.

Napomena:

Moguće je da će neke od sudionica imati potrebu ispričati konkretne situacije, kad su imale problem s osobama iz svoje okoline. Procijenite koliko ćete im ostaviti prostora, vodeći računa o vremenskom ograničenju i poštivanju pravila.

Planirano postignuće

- osvijestiti osjećaje u situaciji vođenja (pozitivne, negativne)
- naglasiti da se vještine vođenja mogu učiti

AKTIVNOST 2.

Vođe oko mene

Cilj:

Prisjetiti se primjera žena vođa.
Navesti neke karakteristike/kvalitete/vještine vođa.

Trajanje: 25 minuta

što činiti:

Sudionice sjede u krugu. Voditeljica ih zamoli da se podijele u male grupe, brojanjem (cilj je dobiti male grupe, od četiri članice. Ako je, primjerice, 20 sudionica, svaka govori jedan broj, počevši od 1 do 5, pa ispočetka, dok svaka sudionica ne "dobije" svoj broj. Sudionice koje su rekle broj 1 su jedna grupa, 2 druga, i tako dalje, i sjedaju zajedno.

Ukoliko je potrebno, pomozite im da se premjeste, ili zamolite volontere/ke da to učine.

Nakon što se smjeste, dajte im slijedeću uputu:

U ovu ste grupu došle iz različitih gradova, s različitim životnim iskustvima, i sva ta iskustva, znanja i vještine donijeli se u našu grupu, i tako je činite bogatijom. Molim vas da sad dio tog bogatstva podijelite s nama.

Pokušajte se, svaka za sebe prisjetiti žene koju smatrate lidericom, vođom, žene koja je prepoznala problem u svom životu ili svojoj zajednici, i radi na tome da ga riješi. Možda je takva osoba sad u vašoj okolini, možda je dio vaše prošlosti. Možda ste Vi ta osoba.

Koje kvalitete / vještine ima ta žena?

S kojim se problemima / preprekama susrela?

Pokušajte to učiniti u idućih minutu ili dvije, i zatim priču podijelite s kolegicama iz vaše grupe.

Napomena:

Obidite male grupe i provjerite mogu li se sudionice prisjetiti takvih žena. Ako imaju poteškoća, pokušajte ih dodatno usmjeriti – da se prisjete iskustva iz svoje obitelji, radne okoline, ili za vrijeme školovanja.

Ukoliko su i dalje neuspješne, recite im da izaberu neku poznatu ženu, iz političkog, poslovnog, ili sličnog okruženja.

Ostavite im desetak minuta da razgovaraju u grupi. Neka izaberu predstavnicu grupe, koja će izvijestiti o čemu se razgovaralo.

Po isteku predviđenog vremena, sudionice se vraćaju u veliki krug. Po grupama izvještavaju o primjerima žena koje smatraju lidericama.

Voditelj/ica bilježi karakteristike liderica i probleme s kojima su se susretale, kako bi se u kasnijoj diskusiji na to mogla pozvati.

Po završetku diskusije, pitajte ih:

- Je li vam bilo teško prisjetiti se primjera vođa?
- Jeste li se sjetili više osoba?
- Bi li zadatak bio lakši/teži da se trebalo prisjetiti vođa muškaraca?

Planirana postignuća

- navesti neka od područja na kojima su aktivne žene kao vođe
- osvijestiti da žene vođe postoje u našoj okolini
- prepoznati neke karakteristike / svojstva / vještine koje imaju liderice

AKTIVNOST 3

Promjene su dobra stvar... zar ne?

Cilj:

Identificirati probleme u svojoj okolini / obitelji / zajednici.

Trajanje: 25 minuta

Što činiti:

Voditelj/ica zamoli sudionice da se opet podijele u male grupe od četiri članice, ovaj put po tome kako sjede (prve četiri su jedna grupa, druge četiri druga, itd.). Ukoliko

je potrebno, voditelj/ica navede imena članica pojedine grupe, i pomogne im da se razmjestite u prostoru, ili im pomognu volonteri/ke.

Nakon što se smjestite, da im slijedeću uputu:

Razgovarali smo o ženama koje poznamo, ili za koje znamo, koje su radile na tome da riješe problem u svojoj obitelji, zajednici, društvu. Neke su promjene bile manje, neke veće, neke su prepreke bile manje, neke veće, a i uspjeh nije bio svima jednak – ali zajedničko im je da su vidjele problem, i odlučile djelovati.

Molim Vas da razmislite o problemu koji Vi prepoznajete u svojoj obitelji / zajednici / društvu. Razgovarajte o tome sa svojim kolegicama u grupi. Kako bi se taj problem mogao riješiti? Koje su promjene potrebne? Što biste Vi mogli učiniti?

Možda će Vam se problem učiniti premali, ili prevelik – ali razgovarajte o tome, razmijenite ideje.

Kad se vratimo u veliku grupu, svaka od vas će reći problem koji je uočila, i što bi mogla učiniti da se dogode potrebne promjene. Na raspolaganju imate 15 minuta.

Napomena:

Obidite male grupe, i, ako je potrebno, ponovite uputu, ili dajte primjer problema.

Primjerice: u mom susjedstvu nema zvučnog semafora, i to mi otežava samostalno kretanje. Mogla bih iznijeti taj problem na sastanku mjesnog odbora, ili tražiti od udruge da uputi dopis gradonačelnici, ili napisati pismo lokalnim novinama, ili...

Po isteku predviđenog vremena, sudionice se vraćaju u veliki krug, i svaka daje svoju misiju. Voditeljica zapisuje probleme i ponuđena rješenja, kako bi ih sudionice mogle iskoristiti u kasnijoj fazi provođenja programa, kad budu osmišljavale svoje akcije.

Planirana postignuća:

- identificirani problemi u zajednici
- navedena neka od mogućih rješenja problema
- prepoznati potencijali i mogućnosti sudionica
- stvorena osnova za kasnije akcije i moguće umrežavanje sudionica

PAUZA

Trajanje: 15 minuta

AKTIVNOST 4.

Barometar stavova

Cilj:

Osvijestiti i razjasniti zablude i predrasude vezane uz vođenje

Trajanje: 20 minuta

Što činiti:

Dajte slijedeću uputu:

Čitat ću vam neke tvrdnje.

Nakon što vam pročitam određenu tvrdnju, ako se slažete, i mislite da je tvrdnja točna, recite MMMMM. Ako se ne slažete, odnosno, mislite da je tvrdnja netočna, recite BZZZZZ. Ako ne možete odlučiti, nemojte reći ništa.

Planirana postignuća:

- razjasniti česte zablude i predrasude
- razjasniti rodne stereotipe kad je u pitanju vođenje
- potaknuti raspravu i propitivanje nekih uobičajenih shvaćanja

AKTIVNOST 5.**ZATO ŠTO JA TAKO KAŽEM... ili ima i drugi način?****Cilj:**

Definirati neke karakteristike vođa.
Donijeti pregled istraživanja.

Trajanje: 25 minuta

Što činiti:

Zamolite sudionice da navedu karakteristike dobrih vođa. Neka zamisle da pišu članak za novine o osobi koja je dobra u vođenju. Što bi navele, kakva je to osoba? Zapišite njihove odgovore, i zatim ih sve pročitajte. Zatim ih zamolite da se prisjete primjera loših vođa, i navedu njihove karakteristike. Zapišite i pročitajte.

Pokušajte grupirati odgovore:

- oni koji se odnose na OSOBU - crte ličnosti, vještine
- oni koji se odnose na UZROKE - set ponašanja ili djela koji čine vođu
- oni koji se odnose za PROCES - proces kojim se ostvaruje utjecaj između osoba

Napomena:

Prva istraživanja (prije 1950.) su uglavnom nastojala utvrditi koje karakteristike ima osoba koja je dobar vođa. Pregledna istraživanja su pokazala (primjerice, Stogdillovo) da su neke crte ličnosti povezane s uspješnim vođenjem u nekim situacijama, ali NEMA crta koje su povezane s uspješnim vođenjem u svim situacijama.

Uspješne vođe:

- mogu brzo donijeti odluku
- dobro riješavaju probleme
- imaju sposobnost planiranja
- imaju razvijenu emocionalnu inteligenciju
- imaju razvijenu socijalnu inteligenciju
- imaju razvijenu sposobnost učenja

Koraci uspješnog planiranja:

postaviti opći cilj

odlučiti u kom obliku će se provoditi aktivnosti (što učiniti, kada, gdje, tko, kako... - zapisati!)

uključiti sve osobe kojih se tiče problem u planiranje

voditi računa o tome što je sve na raspolaganju (oprema, materijal, financiranje)

definirati korake

razmotriti alternative

izdržati, ostati dosljedni do ostvarenja cilja!

AKTIVNOST 6. **Imam stil... samo kakav?**

CILJ:

Upoznati se sa stilovima vođenja.

Trajanje: 15 minuta

Što činiti:

Upoznajte sudionice sa stilovima vođenja:

Stilovi vođenja:

Autoritarni (autokratski) - liderica govori što treba učiniti i kako, ali se ne savjetuje s njima po tom pitanju. Ima malo povjerenja u podređene i ne vjeruje im. Zadržava informacije.

Participativni (demokratski) - konzultiranje s kolegama/icama u procesu donošenja odluka, iako liderica zadržava pravo donošenja konačne odluke. I liderica i druge osobe obično imaju informacije i to im dozvoljava da budu dio tima i donose bolje odluke.

Delegirajući (slobodna vladavina) - dopušta drugima da donose odluke. Međutim, liderica je još uvijek odgovorna za odluke koje su donesene. Osoblje je u stanju analizirati situaciju i odrediti što treba učiniti i kako, te postaviti prioritete i delegirati određene zadatke.

Zamolite sudionice da se prisjete primjera za pojedine stilove, kako su se osjećale u pojedinom slučaju, što im se čini najučinkovitije, gdje bi najduže ostale, za koji je stil najveća vjerojatnost uspjeha.

Napomena:

Prednosti dobrog vođenja:

- tim je u stanju razumjeti ciljeve te kako se oni uklapaju u cjelokupne organizacijske ciljeve
- tim radi kao cjelina u skladu sa zajedničkim ciljem, a ne samo kao grupa pojedinaca/ki,
- članice/ovi tima podupiru jedne druge,
- tim je spreman uložiti poseban napor kad je to potrebno,
- tim teži ka "savršenstvu", a ne samo održavanju posla,
- svatko zna što mu je činiti i koja mu je uloga,
- tim je motiviran odraditi posao što efektnije,
- posebni zadaci su dodijeljeni onima koji ih najbolje mogu odraditi.

Cijena lošeg vođenja:

- grupi nije jasno što treba raditi, vrijeme i sredstva mogu biti izgubljena, posao nije odrađen kako treba,
- grupa nije motivirana, obavljanje zadatka predugo traje ili zadatak nije uopće obavljen,
- osobe u timu ne rade kao tim, i ne rade tako dobro kao što bi tim radio,
- grupa će vjerojatno raditi samo toliko da bi se posao obavio i neće moći podnijeti rad pod pritiskom,
- članice/ovi grupe će odlaziti češće, jer neće htjeti ostati u takvoj okolini,

• osobe u timu neće razviti svoje vještine i zato se grupa neće moći nositi s novim situacijama.

AKTIVNOST 7.

Lov na blago... u nama

Cilj:

Pridonijeti grupnoj koheziji.
Osnažiti žene.

Trajanje: 15 minuta

Što činiti:

Zamolite sudionice da broje od 1 do 2 (1, 2, 1, 2... itd.)

Zamolite sudionice koje su imale broj 1 da zakrenu stolicu tako da sjede nasuprot osobi broj 2 koja je s njihove desne strane, i to leđima okrenute unutrašnjosti kruga. Na taj način ćete formirati dva kruga. Unutrašnji će činiti osobe broj 1, vanjski osobe broj 2. Ukoliko je broj sudionica neparan, sudjeluje i voditelj/ica ili volonter/ka.

Dajte slijedeću uputu:

Osoba koja sjedi nasuprot vama je vaš par. Prvo se predstavite jedna drugoj, recite svoje ime.

Zatim osoba 1 govori osobi 2:

Kod tebe mi se sviđa... i recite što.

Ili:

Od tebe bih htjela naučiti... pa recite što.

Ili

S tobom bih htjela.. pa navedite neku aktivnost koju biste željeli činiti s tom osobom.

Zatim se zamijenite. Osoba 2 govori osobi 1:

Kod tebe mi se sviđa...

Od tebe bih htjela naučiti...

S tobom bih htjela...

Kad kažem PROMJENA, osobe iz vanjskog kruga, dakle, osobe broj 2 će se pomaknuti za jedno mjesto udesno, smjeste ćete na stolicu do svoje, i zadatak kreće ispočetka: Kažete imena jedna drugoj, i ove rečenice.

Napomena:

Ova je aktivnost primjerenija za grupe čije se članice bolje poznaju. Ukoliko je potrebno, pomozite sudionicama u kretanju u prostoru.

Aktivnost traje ovisno o veličini grupe i raspoloživom vremenu. Preporuka je da ostavite da razgovaraju s barem tri - četiri osobe.

Po završetku, sudionice se vraćaju u veliki krug. Pitajte ih:

- jesu li čule nešto što ih je iznenadilo
- jesu li čule nešto što im se posebno svidjelo
- kako se osjećaju

AKTIVNOST 8.

Evaluacijski krug

Trajanje: 12 minuta

Što činiti:

Ukratko ponovite sve teme kojima smo se bavili u ovom modulu. Zamolite sudionice da se osvrnu na današnji dan – kako se osjećaju, kako im je bilo, što će ponijeti sa sobom.

Zabilježite primjedbe i sugestije.

Podsjetite ih na bogatstvo koje su donijele u grupu (možete navesti neke od stvari koje su rekle da dobro čine, na početku dana, i one koje su druge prepoznale kao dobre kod drugih sudionica).

Zahvalite im na sudjelovanju, zamolite da ponesu dobre osjećaje sa sobom, i zaželite im ugodan ostatak dana.

MODUL ŽENE U PROCESIMA ODLUČIVANJA

CILJ MODULA:

- Steći temeljne uvide o procesima odlučivanja te mogućnostima sudjelovanja žena u tim procesima.

TRAJANJE MODULA: 2 sata

TEORIJSKA PODLOGA:

Žene čine 51% ukupnog svjetskog stanovništva te obavljaju 67% svjetskog rada, no te činjenice ne ostavljaju traga u ekonomskoj i političkoj moći žena. Žene su znatno podzastupljene u političkom odlučivanju i sudjelovanju u raspodjeli svjetskog bogatstva. Demokracija pretpostavlja sudjelovanje građana u donošenju odluka, a ako dodatno uvažimo činjenicu da žene imaju interese i potrebe koje u određenom svom dijelu jesu različite od interesa i potreba muškaraca, nesudjelovanjem žena narušava se predstavnički karakter liberalne demokracije. Države članice UN-a Pekinškom su se platformom obvezale provoditi mjere kako bi se utjecalo na neravnopravan položaj žena i muškaraca. Aquis Europske unije, čijom članicom Hrvatska teži postati, definira da je promocija jednakosti muškaraca i žena zadaća Zajednice te da promocija ravnopravnosti i eliminacija neravnopravnosti treba biti provedena u svim aktivnostima Zajednice. Sam Ustav RH ravnopravnost spolova definira kao jednu od najviših vrednota ustavnog poretka. Sudjelovanje žena na mjestima odlučivanja u političkom i javnom životu temelj je za ostvarenje stvarne ravnopravnosti spolova. Zakon o ravnopravnosti spolova propisuje postizanje uravnotežene zastupljenosti muškaraca i žena u tijelima odlučivanja na svim razinama na način da političke stranke predlažu izborne liste s minimalno 40% kandidatkinja.

Hrvatski izborni sustav kompletnu odgovornost za sudjelovanje žena u procesima odlučivanja prebacuje na političke stranke i do sada stranke se nisu pretjerano na tom polju iskazale. Na izborima 2007. godine, kako je pokazalo CESI istraživanje, stranke su kandidirale manje od 30% žena pri čemu su parlamentarne stranke kandidirale svega 21% žena. Dakle, što je stranka bliže ulasku u Hrvatski sabor, to je manje žena na listi. Žene koje su i uspjele doći do stranačke kandidature u parlamentarnim strankama uglavnom su se nalazile u donjem dijelu liste - 52% svih kandidiranih žena nalazilo se ispod 7. mjesta na listi. Svega 6% ukupno kandidiranih žena bilo je na prvim mjestima izbornih lista, a najpopularnije žensko mjesto bilo je mjesto broj 9 - 31% svih devetih mjesta zauzimale su žene. Nakon devetog drugo najpopularnije mjesto za žene bilo je peto mjesto - 27% svih petih mjesta zauzimale su žene. Naravno postoje određene razlike među strankama, pa je tako koalicija HSS-HSLŠ kandidirala 15,71%, HSU i HDSSB 17,86%, a ispod 20% ostao je i HDZ s 19,48% žena na listama. Malo preko 20% kandidiranih žena imao je HNS (20,71%), dok je DC kandidirao 29,22% žena. Među parlamentarnim strankama, najviše žena kandidirao je SDP - 30,71%.

Očito da sama činjenica da žene čine 52% stanovništva te da bi bilo demokratski pravedno da participiraju u političkoj moći nije dovoljno jak razlog. Za razliku od stranaka istraživanje Centra za ženske studije iz 2008. godine je pokazalo da građani misle nešto drugačije. 49,8% muškaraca i 61,9% žena smatra da povećana participacija žena znači i promjenu u kvaliteti politike, te da ispitanici/e smatraju kako su političarke slobodoumnije (60,0%), dosljednije (65,2%), imaju drukčiji politički diskurs (70%) te drukčiju listu političkih prioriteta (69,4%).

Obzirom na društveni položaj žena i dominantno prevladavajuće patrijarhalne društvene vrijednosti, realna je situacija da žene zasigurno imaju drugačiju listu političkih prioriteta. No jesu li političke stranke toga svjesne? CESI istraživanje programa političkih stranaka iz 2007. godine pokazuje da nisu. Političke stranke nisu koristile rodno osjetljiv jezik odnosno gotovo isključivo su u svojim programima koristile izraze u muškom rodu. Žene su u pravilu sveli na reproduktivnu ulogu i ulogu majki, no istovremeno nisu rekli niti riječi o reproduktivnim pravima i reproduktivnom zdravlju žena. Sukladno patrijarhalnom tretmanu žena u društvu, teme vezane uz žene i rodnu ravnopravnost u pravilu su smještene u tematske cjeline obitelj, socijalna politika i zdravstvo, donekle s izuzetkom SDP-a koji se pomalo bavi ženama i u okviru tržišta rada. Političke stranke prvenstvenu pažnju pridale su ženama koje su majke ili planiraju postati majke pri čemu, čak se rijetko uopće spominjala imenica žena odnosno majka, daleko češće se govorilo generalno o obitelji. Single ženama bez djece nije se obraćao niti jedan izborni program. Problem manjih mirovina žena niti u jednom programu nije prepoznat. Nasilje nad ženama spominjalo se, ali u kontekstu nasilja u obitelji, što obuhvaća samo dio nasilja koje žene trpe. Prava rodnih i seksualnih manjina nije nitko posebno navodio. SDP tek generalno kaže da se zalaže za poštivanja prava rodnih/spolnih skupina koje su izložene pritiscima većine, marginalizaciji ili diskriminaciji, dok se HDZ, HNS i IDS generalno zalažu za poštivanje ljudskih prava. Zakonodavno reguliranje medicinski potpomognute oplodnje i pravo neudanih žena na istu u niti jednom programu nije navedeno, što je kada sada gledamo izuzetno zanimljivo obzirom da je to bila jedna od ključnih tema u prošlom mandatu, a tiče se žena.

Neke stranke, poput SDP-a, imale su zasebne rodne politike, no ako ćemo biti realni jedino bitno je ono što piše u "pravom" programu, onom koji će svi ministri i ministrice ili zastupnici i zastupnice kasnije povremeno prelistati. HDZ u cijelom programu od 112 stranica riječ žena spomenuo je jednom, a HSU niti jednom. Istovremeno po već spomenutom istraživanju Centra za ženske studije žene kao najveća područja diskriminacije vide lošije mogućnosti zapošljavanja (85,8%) i napredovanja na poslu (83,9%), a 52,9% osoba smatra da postoje ženska pitanja koja se moraju riješiti političkim putem, a najčešće spominju jednaku plaću za jednak rad (57,3%), nasilje protiv žena (39,7%), neplaćen rad žena u kući (23,7%) te reproduktivna prava žena (19,1%). Političke stranke kao da ne stanuju u Hrvatskoj i ako ih već uistinu nije briga za položaj žena u društvu trebale bi se podsjetiti da žene imaju pravo glasa i možda bi se mogle zapitati kako će dobiti glasove polovice stanovništva, ako na njih uopće ne misle?

Sukladno tome što ne kandidiraju žene i što ih je malo briga za ženske probleme, njihovo viđenje žena koje demonstriraju u samoj kampanji kroz plakate i TV spotove je izrazito stereotipno. Žene su u pravilu pojavljuju u podjednakom broju kao i muškarci, ali u različitim socijalnim ulogama. Žene su mlade studentice i majke, zaposlenice u djelatnostima koje ne podrazumijevaju profesionalnu karijeru; dok muškarci imaju aktivnije uloge proizvođača/radnika i gospodarstvenika.

Vječno je "pitanje" zašto žene ne sudjeluju u političkom životu, a odgovori koji se daju na to pitanje vrlo često krivnju svaljuju na same žene kao nezainteresirane za politiku. No, taj odgovor zanemaruje patrijarhalnu društvenu okolinu koja demotivira i obeshrabruje žene pri ulasku u tzv. političku arenu. Istovremeno političke stranke kao najodgovornije za političku zastupljenost žena usprkos zakonima i prihvaćenim konvencijama ne kandidiraju 40% žena na svojim listama. Strategije za osnaživanje i sudjelovanje žena u "izbornim utrkama" svakako trebaju ići prema samim ženama sudionicama u političkoj utrci, ali još i prije toga nužne su javne kampanje kako bi se senzibilizirala javnost odnosno birači i biračice te zagovaranje prema samim političkim strankama kako bi one prihvatile svoju odgovornost za razmjernu zastupljenost žena u odlučivanju.

Aktivnost 1. **A gdje su žene?**

Cilj:

Uočiti nesrazmjer između broja žena i muškaraca u političkom odlučivanju te definirati uzroke i posljedice tog nesrazmjera

Trajanje: 40 minuta

Materijali:

Flip chart, flomasteri

Što činiti:

1. Voditeljica postavlja pitanje sudionicama: Koje političare znate?, te njihove odgovore zapisuje na flip chart, na jednu stranu muškarce, na drugu žene.

2. Nakon što su sve nabrojale voditeljica sumira koliko su nabrojale žena, a koliko muškaraca. Očekivano je da će nabrojati više muškaraca. U tom slučaju postavlja sljedeća pitanja: Što mislite zašto poznajete više muškaraca nego žena političarki? Kako se informirate o politici? Što mislite o politici? Smatrate li da je važno da se više žena uključi u politiku? Što mislite da bi se promijenilo kada bi više žena bilo politički aktivno? Da li izlazite na izbore – glasujete li? (30min)

3. Nakon diskusije voditeljica ukratko prezentira statističke pokazatelje o sudjelovanju žena u procesima odlučivanja, razloge za veće sudjelovanje žena i podatke iz istraživanja (10min)

Planirano postignuće:

Sudionice uočavaju nesrazmjer žena i muškaraca u politici te uviđaju neke od razloga tog činjenici, kao i važnost većeg sudjelovanja žena.

Napomena!

Ovdje je vrlo važno dobro facilitirati razgovor. Trebaju se uočiti izvori iz kojih dobivaju informacije o politici. Primjerice na televiziji se češće može vidjeti političarke, ali ih se rjeđe čuje.

Aktivnost 2. **Seksizam u politici**

Cilj:

Osvijestiti uporabu seksističkog jezika kao metode diskvalifikacije žena političarki

Trajanje: 30 minuta

Materijali:

Seksističke izjave isprintane na papiru – jedna po grupi:

"Mi u HDZ-u smo ponosni da je na red za tu funkciju došla jedna žena. Ja joj osobno poručujem: Stajat ćemo svi uz tebe ne kao da si muško nego kao da si muškarčina."

Andrija Hebrang, predsjednik Kluba zastupnika/ca HDZ-a

"Nisam od ministrice obitelji koja je rasturila četiri braka očekivao da dijeli lekcije."

Vladimir Šišljagić, predsjednik HDSSB-a i saborski zastupnik, 2009. godine

"Bog vas je stvorio za madrac, a ne mudraca"

Anto Kovačević, HKDU, zastupnik u Saboru 2000.-2003. (Vesni Pusić)

"Više rađaj, manje pričaj"

Vice Vukojević, HDZ, sudac Ustavnog suda i zastupnik u Saboru 1990.-1999. (Đurđi Adlešić)

"Žena vrijedi onoliko koliko djece rodi"

Ivana Sućec Trakošćanec, HDZ, saborska zastupnica 2007. godine

Što činiti:

1. Ponoviti što su to rodni stereotipi i seksizam
2. Podijeliti sudionice u 5 grupa unutar koje se izabere predstavnica grupe.
3. Svaka grupa raspravljati će o jednoj izjavi te utvrditi radi li se o seksizmu i ako se radi zašto je to seksizam. Vrijeme rasprave 10 minuta.
4. Nakon što dogovore stav grupe, volonterka koja pomaže grupi pročita izjavu te predstavnica grupe plenarno obrazloži njihovo mišljenje. Izveštavanje 10 minuta.
5. Plenarno pitanje: Što mislite kako seksizam utječe na motivaciju žena na bavljenje politikom? Jeste li osobno doživjele seksističke komentare? Kako ste na njih reagirale?
6. Voditeljica zaključuje raspravu navodeći seksizam i rodne stereotipe kao jedan od uzroka manjeg sudjelovanja žena u javnom životu te navodi važnost sustavnog javnog reagiranja na seksistički govor.

Planirano postignuće:

Sudionice će moći jasnije prepoznati seksistički govor te uočiti posljedice istog.

Napomena!

Pojašnjenja zašto su pojedine izjave seksističke:

"Mi u HDZ-u smo ponosni da je na red za tu funkciju došla jedna žena. Ja joj osobno poručujem: Stajat ćemo svi uz tebe ne kao da si muško nego kao da si muškarčina." Ovom izjavom daje se do znanja da ženi nije mjesto na visokoj političkoj funkciji, odnosno da je to mjesto za muškarca. Također ukazuje na to da je muškarac onaj kojeg se podržava za takve pozicije.

"Nisam od ministrice obitelji koja je rasturila četiri braka očekivao da dijeli lekcije." Ovom se izjavom diskreditira osoba na političkoj funkciji temeljem privatnog života. Također se implicira neprikladnost da žena ima više veza. Istovremeno, ova izjava predstavlja najobičnije tračanje.

"Bog vas je stvorio za madrac, a ne mudraca"

Ova izjava govori da žena nije inteligentno biće, da ne može obnašati političke funkcije već je njezina uloga ona u privatnoj sferi i to posebice kao seksualnog objekta muškarcu.

"Više rađaj, manje pričaj"

Ovdje je isto kao u gornjoj izjavi. Žene trebaju šutjeti i vršiti svoju reproduktivnu ulogu, a ne baviti se javnim poslom.

"Žena vrijedi onoliko koliko djece rodi"

Isto kao gornje izjave koje svode ženu na njezinu reproduktivnu ulogu te žena ima svoju vrijednost tek ispunjenjem te uloge, sva druga postignuća su irelevantna.

Aktivnost: 3.

"Da sam ja predsjednica Vlade na jedan dan..."

Cilj:

Definirati potrebe žena te mjere kojima bi se unaprijedio njihov položaj (podcilj: motivirati žene za zagovaračke aktivnosti)

Trajanje: 50 minuta

Materijali:

Flip chart, flomasteri, ljepljiva traka

Što činiti:

1. Voditeljica daje uputu sudionicama da 5 minuta razmisle o tome koje 3 stvari bi učinile za žene sa ili bez invaliditeta da su jedan dan Predsjednice Vlade RH. Opcionalno: Voditeljica dijeli sudionice u 4 grupe i daje im isti zadatak te se sudionice dogovaraju oko tri prioriteta i plenarno iznose što su dogovorile. Za grupni dogovor imaju 15 minuta.
2. Voditeljica pušta sudionice da o tome razmisle u tišini.
3. Nakon 5 minuta svaka sudionica navodi tri stvari koje bi učinila, a voditeljica ih zapisuje na flip chart.

4. Nakon što se završi cijeli krug voditeljica sumira izneseno i pita sudionice iako nisu predsjednice Vlade što bi mogle učiniti da se ove stvari stvarno ostvare. Koje korake moraju poduzeti? Kome se trebaju obratiti? Ideje zapisuje na novi flip chart.

Planirano postignuće:

Sudionice definiraju što smatraju problemima, što se može učiniti da se ti problemi riješe te na koji način bi mogle djelovati kao pojedinke. Sudionice se motivira na angažman.

Napomena!

Iza ove aktivnosti važno je da slijedi i planiranje aktivnosti sudionica kako bi se motivacija pretočila u aktivizam.

PLANIRANJE AKCIJA

Cilj:

Zajednički osmisliti akcije koje će sudionice provesti nakon seminara

Trajanje: 45 minuta

Što činiti:

Podijelite sudionice u male grupe. Voditeljica seminara može podijeliti sudionice, a kriterij može biti ranije iskustvo u provođenju sličnih aktivnosti ili ih se može podijeliti prema interesima (tematski) ili prema blizini mjesta iz kojih dolaze.

U svakoj maloj grupi trebala bi biti i jedna videća osoba koja će zapisivati ideje sudionica. Svaka osoba u grupi bi trebala odrediti za sebe:

- Cilj akcije
- Aktivnosti
- Saveznike

Prilikom planiranja pojedinih akcija u planiranju mogu pomagati sve članice grupe. Na kraju je važno utvrditi na koje načine one međusobno mogu surađivati u provođenju akcija te si pružati podršku.

EVALUACIJA

Trajanje: 45 minuta

Provedena je pismena evaluacija u kojoj je traženo od sudionica da ocijene seminar ocjenom od 1 do 5 te ako žele da obrazlože ocjenu.

Sudionice su ostale u istim malim grupama i svaka mala grupa je sjedila oko stola. Sudionice su dobile formular s pitanjem koje im je pročitala videća osoba i pomogla im u ispunjavanju formulara.

Naklon toga sudionice i voditeljice ponovno sjedaju u veliki krug gdje je svaka sudionica imala prilike reći što je njoj osobno značio seminar te dati povratnu informaciju voditeljicama i volonterkama.

Projekt
Jednake mogućnosti za žene i djevojke s oštećenjem vida

CESI - Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje

Nova cesta 4, 10 000 Zagreb

Tel: 01 24 22 800; Fax: 01 24 22 801

E-mail: cesi@cesi.hr

www.cesi.hr

www.libela.org

www.sezamweb.net

Delegacija Europske unije u Republici Hrvatskoj

Trg žrtava fašizma 6, 10000 Zagreb

Tel: 01 4896500; Fax: 01 4896 555

<http://www.delhrv.ec.europa.eu/>